

KÁRPÁTI LAPOK

Magyarországi Kárpát turistaegyesületek kiadványa

A turistaság, a honismeret, a természetvédelem terjesztésére

Kiadó, szerkesztő: Nagy Péter (peter.nagi@t-online.hu)

Mályi József: Az Al-Duna képes története

Időutazás a Vaskapuban

VI. fejezet: Orsova

VII. fejezet: „Az a hajó jön”

VIII. fejezet: Kazán-szoros

VI. fejezet: Orsova

- A Szent Borbála találkozása Orsovával
- Orsova földrajzi elhelyezkedése és rövid története
- Herkulesfürdő
- Orsova virágkora
- Királytalálkozó Orsován, illetve Herkulesfürdön
- Kossuth Lajos és sok ezer szabadságharcos menekülése Erdélyből
- Orsova és a magyar Szent Korona
- Orsova katolikus temploma
- Nemzetközi Kárpát-koszorú Túramozgalom

A Szent Borbála találkozása Orsovával

„Két veszedelmét már kikerülte a Szent Borbála, a Vaskapu szikláit s a török ágyúzásától; még kettő hátra volt: az egyik a bórá^[1], a másik az orsovai vesztegzár...

A hajó haladt a zivatar dacára tovább. S egyszer aztán kijutott a sötét sziklasírból. S amint a kettős sziklafal széttágult, a sötét boltozat is eltűnt a magasból. A bórá, amely gyorsan hozta, oly gyorsan tovaborbácsolta a barna fergeteget, s az utazók előtt egyszerre kitérult a gyönyörű Cserna-völgy.

1 Bóra vagy kossava? A bórá az isztriai és dalmát tengerparton, legtöbbször a téli évszakban fújó száraz, hideg szél, időnként rendkívül erős rohamokkal.

Forrás: [https://hu.wikipedia.org/wiki/B%C3%B3ra_\(sz%C3%A9l\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/B%C3%B3ra_(sz%C3%A9l))

A kossava helyi szél, leginkább Al-Duna és az Alföld déli részén Románia déli területén és az Al-Duna mentén alakul ki. Igen heves, tartós és száraz szél. Leghevesebb az Al-Duna-szoros felső területén.

Forrás: <https://susfelnap.hu/meteorologiai-fogalomtar/kossava-belyi-szel-jelentesel>

Jókai összetévesztette a bórát a kossavával. A kossaváról a Kazán-szorosok ismertetésekor beszélünk majd egy kicsit bővebben.

A két part hegyei szőlőkkel, gyümölcsligetekkel fedve a tetőig; az alkony nap melegítette zöld távolban fehér házak, karcsú tornyok, pirosra festett tetőkkel, s átlátszó kristályöcseppeken keresztül tündökölt a szivárvány. A Duna megszánt félelmes lenni; méltóságos terjedelmében foglalta el ismét a megillető medret, s a nyugat felé elterülő zafirkék víztükörben meglátszott az utazók előtt a szigetre épült Orsova. Ez volt rájuk nézve a negyedik, ez volt a legnagyobb rém!^[2]

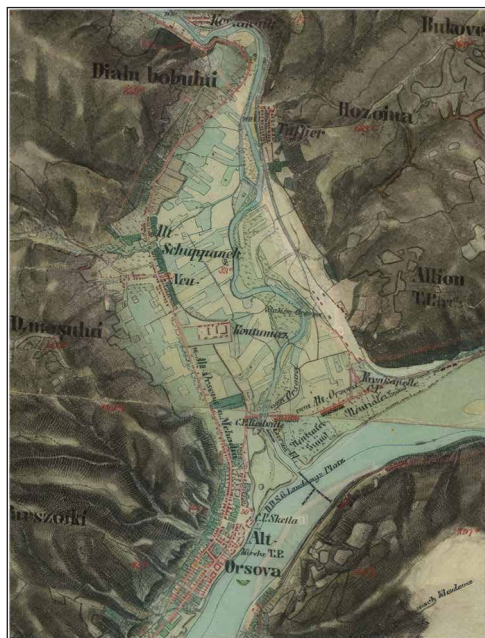
Vajon mit véthetett a gyönyörű fekvésű, hanyattatott sorsú kis Duna parti városka - Orsova Jókainak, hogy a legnagyobb rém jelzővel illette? Nyomasztó, sötét kép nehezedik a Szent Borbála utasaira annak ellenére, hogy túljutottak a Vaskapu zuhatagon, kijutottak egy „sötét sziklafolyosóból”, elmúlt felettük a nagy vihar, amit a „bóra” zúdított rájuk s az alkonyati nap égi tüzeiben Nyugat felé kitérlni látszott a szabadulás kapuja.

Orsova földrajzi elhelyezkedése és rövid története^[3]

Orsova a történelem folyamán az Al-Duna mentén mindig fontos szerepet töltött be a Kárpátok és a Balkán-hegység kapujában. A Duna vízi kereskedelmi útvonalát elhagyva, innen lehetett a „Kelet kapuján”, a Porta Orientalis-on keresztül behatolni az Erdélyi - medencébe. A rómaiak Traianus császár idejében, miután végleg legyőzték a dákok királyát, birtokba vették a Duna balpartját is és mélyen behatoltak az Erdélyi-medencébe, elfoglalták a mai Hunyad megyében található Sarmizegetusát, a dákok egykori fővárosát. A mai Orsova partján a Cserna-folyó torkolatánál Drobeta (Turnu-Severin) után Dierna néven egy újabb castrumot – katonai tábor, erődöt építettek.

2 Jókai Mór: Az arany ember / A szigorú vizsgálat (25. o.)

3 Forrás: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Orsova>

A Cserna-folyó torkolata Orsovánál 1866-ban. A Dierna erőd a torkolat közelében a Cserna jobbpartján állt

Forrás: <https://1.bp.blogspot.com/-IVrwO2rBvBw/YXSul5JIMhI/AAAAAAAAOKo/JMQOurGDUEoI-49K7pdL06OsNqeg-DbO9wCLcBGAsYHQ/s867/Orsova1866.JPG>

Herkulesfürdő

Ezzel egy időben mélyen behatoltak a Cserna völgyébe is és az ott található melegvízű, gyógyhatású forrásokra fürdőházakat építettek. A kis települést a melegforrások istenéről Herkulesről nevezték el.

Orsova története nagyjából megegyezik Ada Kaleh történetével. Azok a viharok, amik a kis szigetet érték, ugyan azokat, ugyan abban az időben szenvedte el Orsova is. Azok a csapatok, akik Ada Kaleh várát ostromolták, azok rombolták Orsova erősségét is. A sort a római császárok nyitották meg még az első század

Itt, a „Herkules szent vizénél” gyógyították magukat a harcokban sebesült, megfáradt római katonák

Fotó: Mályi József 2015. április

Herkulesfürdő 1850 körül. A tér, Herkules szobrával és a végén álló kicsi gótikus kápolnával. Később a kápolnát katolikus templomná bővítették. A fürdőváros az Osztrák-Magyar Monarchia idején élte virágkorát

Forrás: [https://galeriasavaria.hu/termekek/reszletek/kep-grafika/3654853/MEHADIAI-FURDO-MA-\(1888-tol\)-HERKULESFURDO-LATKEP-JELZETT-ROHBOCK-METSZET-KEP-CCA.-1850/](https://galeriasavaria.hu/termekek/reszletek/kep-grafika/3654853/MEHADIAI-FURDO-MA-(1888-tol)-HERKULESFURDO-LATKEP-JELZETT-ROHBOCK-METSZET-KEP-CCA.-1850/)

végén gondoljunk ismét Domitianusra és a második század elején Traianusra. A sort a kunok folytatták, akik Szent László kardjába futottak, s nem jutottak tovább Dierna váránál. Itt, Erdély kapuján az 1300-as évek második felében bolgár menekültek kopogtattak, majd otthonra találva, Dél-Erdélyben (a Szászok-földjén) alakították ki

városokat maguknak (pl. Déva). A menekülő bolgárok után hamarosan megérkeztek az üldözö vad oszmán seregek is. A törökök 1396-ban már Orsova várát ostromolták, majd lerombolták a városban épült bolgárok ferences kolostorát. Sok névváltozat után Diernából Orsova lett (1428-as években)^[4]. Az Oszmán Birodalom terjeszkedését a magyar királyok egy ideig még meg tudták akadályozni itt, Európa kapujának számító Orsovánál, emlékezhetünk csak Zsigmond királyunkra, vagy éppen a Hunyadiakra, de Mohács után Vaskapun, Orsován keresztül már oly könnyedén hatoltak az országunk belsejébe, mint kés a vajba és itt is maradtak kisebb megszakításokkal, közel kétszáz évig^[5].

Aztán jöttek az újabb hódítók, a „felszabadítók” Európa nyugati feléből. Amit nem a török rombolt le, illetve, amit időközben a török épített, azt az osztrák császári seregek és nagy nevű zsoldos vezérei rombolták le. Orsova középkori történelme leginkább a rombolásról és az azt követő építkezésekről szól. Amit Orsova gazdái „reggel építettek, az ostromlók estére lerombolták”. Ez így ment a felvilágosodás koráig hosszú évtizedeken át a Kárpát-medence kapujában.

Bem József honvéd tábornok 1849. május 16-án kardcsapás nélkül foglalta el Orsovát, Herkulesfürdőn találkozott a román forradalmár Nicolae Bălcescuval.

Orsova virágkora

Gróf Széchenyi István az Al-Duna „nyűgeinek” tanulmányozása céljából 1830-ban eljutott Orsovára, amely város 1833-tól kezdődően a

4 *Az új Magyar Nagylexikon Orsova szócikke szerint, Anonymus említi először Diernát Ursoua-ként 1200 körül.*

5 *„A törökök 1520-ban foglalták el, és kisebb megszakításokkal a pozsareváci békéig (1718) megszállva tartották.*

Forrás: Magyar Nagylexikon Orsova szócikke.

folyamszabályozási munkák építésvezetőségének főhadiszállása lett a 30-as és később a 90-es években.

Széchenyi kezdeményezésére az 1829-ben alakult Duna-Gőzhajózási Társaság egyik telephelyét Orsován létesítette. A város közelében hajójavitó műhely, kikötő és téli (hajó) pihenő és több, más ipari üzem létesült. 1844-ben ide telepítették a Dunagőzhajózási Társaság al-dunai felügyelőségét is.

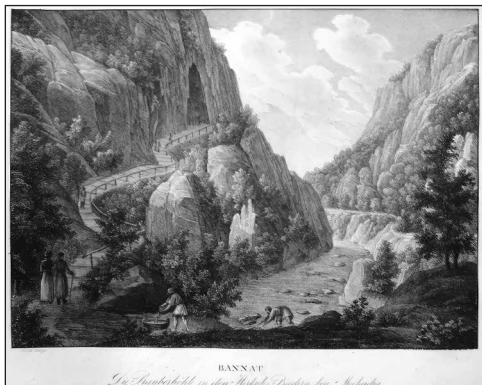
1878-ban megépült a Temesvár-Karánsebes-Orsova vasútvonal. Orsova „felkapott hely lett” az ország távolabbik feléből sokan költöztek ide, elsősorban magyar nyelvű középosztálybeliek, állami hivatalnokok.

A balparti vontatóút – későbbiekben – Széchenyi út megépülésével közúton, víziúton és vasúton Orsova bekapcsolódhatott Európa közlekedési, kereskedelmi vérkeringésébe.^[6]

Orsova fejlődésével a magyar úri osztály al-dunai hajókirándulásainak állandó célpontjává vált a két Kazán-szoros, az orsovai Koronakápolna és persze az egzotikus Ada Kaleh.

6 *Temesvár a korabeli Magyarország egyik legjelentősebb vasúti gócpontjává vált. Nagysága szerint mindjárt Budapest után következett. A vidéki városok közül az utasforgalom tekintetében csupán Pozsonynak sikerült alkalmanként megelőznie. Állomásán haladt keresztül a Nyugatot a Kelettel összekötő Budapest–Orsova–Vercsorova–Bukarest fővonal, amelyen a legendás luxusvonal, a számos regény és film cselekményében fontos szerepet játszó, a Párizst Isztambulal összekötő Orient Expressz is közlekedett.*

Forrás: <https://www.nyugati jelen.com/riport/regionk-vasutepitesi-hoskora>

„Ferenc József 1852-ben látogatta meg Herkulesfürdőt, mikor is kijelentette, hogy »a Cserna völgyben van a földrész legszebb üdülőhelye«. Rudolf trónörökös is többször vadászott a környező hegyekben, Erzsébet királyné is szívesen időzött a fürdőben.

A királynéről nevezték el a környék egyik legszebb kilátópontját, az Erzsébet-csúcsot.”

Forrás: Dezső Krisztina: Herkulesfürdői emlékek
<https://tygoblog.lib.pte.hu/herkulesfurdoi-emlekek/>

Királytalálkozó Orsován, illetve Herkulesfürdőn

Orsova és Herkulesfürdő életében talán a legnagyobb eseményt a millenniumi ünnepségsorozatra készülve az 1896-os Vaskapu-csatorna avatása és az Orsova-herkulesfürdői hármaskirálytalálkozó jelentette.

Az al-dunai folyamszabályzó munkáknak két nagy fejezete volt. Az első az 1830-as években, a második az 1890-es években. A Baross Gábor minisztersége idején elkezdett munkák befejezését 1895-re tervezték, de még 1896-ra sem készültek el. Ennek ellenére, a millenniumi ünnepségekre való tekintettel, 1896. szeptember 17-én megtartották a Vaskapu-csatorna hivatalos

átadását I. Ferenc József osztrák császár és magyar király, I. Károly román király és I. Sándor szerb király jelenlétében.^[7]

7 Magyarország királya Magyarországot meg sem említette, csak a Monarchia sikeréről beszélt. A szónoki emelvényről hiányzott az osztrák, a román és a szerb zászló mellől a magyar...

Csupán Magyarország piros-fehér-zöld lobogóját keresték hiába a műre méltán büszke magyarok. A honi sajtó még hosszú hetekig cikkezett a szégyen miatt, nehezen nyeltük le a sérelem piruláját.

„Mély szomorúsággal tölt el bennünket az a fény és pompa, amellyel odalenn az ország déli határán megülték a Vaskapu csatornájának felavatását. Azt hittük, fel voltunk jogosítva remélni, hogy az lesz az ezeréves ünnepünk koronája; de minden volt ott, csak az ezeréves Magyarország nem volt ott. Még csak a modern Magyarország sem volt ott. Magyarország királya sem volt ott. Magyarország színei, Magyarország nyelve sem voltak ott” – írta keserűen a Budapesti Hírlap cikkírója.

A botrányt fokozta, hogy ünnepi beszédében Ferenc József császár és király csupán a Monarchiát említette és dicsőítette, a Magyarország nevet ki sem ejtette száján. A képviselőházban ez ügyben Apponyi Albert interpellálta Bánffy Dezső miniszterelnököt, ám ennek csak kínos magyarázkodásra futotta. Azt, hogy a politikai botrány tovább dagadjon, végül is ez akadályozta meg: a tisztelt házat éppen feloszlatták...

Korabeli sajtó így írt az eseményről:

„Ő cs. és kir. apost. királyi Felsege a román király és a szerb király Ő Felsegeikkel továbbá az esetleg jelenlévő fenséges főherczeg urakkal követve, a legmagasabb és magas kíséretektől, magyar folyam és tengerhajózási részvénytársaság I. Ferencz József nevű gőzösére szállani méltóztatik.

Ugyanezen hajóra szállandik: a külföldi hatalmak képviselői és a meghívott követei, a közös külügyminiszter, az osztrák cs. kir. és a magy. kir. miniszerelnökök, a m. kir. kereskedelemügyi miniszer és a jelenlévő miniszer, az osztrák és a magyar törvényhozások két házának elnökei, a csanádi, temesvári és karánsebesi püspökök, a jelenlévő cs. és kir. tábornoko, továbbá a Vaskapu szabályozási munkálatok művezetőségének és építési vállalatának egy-egy szakközege, azonkívül azon urak, kik Ő cs. és apost. kir. felsége által legkegyelmesebben külön meghívottnak. A többi ünnepi résztvevők és vendégek a többi hajókra szállnak.”

„Az esemény megrendezése kiemelkedően nagy, országos szervezőmunkát igényelt. Az előkelőségek fogadása és méltó kiszolgálására Orsova egyedül nem volt képes. A hivatalból meghívott hatszáz vendég helyi utaztatása, étkeztetése és elszállásolása komoly logisztikával járt. A szükséges háromszáz bérkocsit például nem tudták a környékről összeszedni, így Szegedről, Szabadkáról, Temesvárról, sőt Budapestről is érkeztek fogatok. A bérkocsisok hatszáz lovának elszállásolására külön barakkot kellett építeni, és a takarmányról is központilag gondoskodtak. Négyszáz meghívottat MÁV termekocsikban szállásoltak el, de agymeművel ellátott ágyakat csak a legelőkelőbbek kaphattak.”

(Fotó a Duna Múzeum archívumából való, a szócikk Dr. Frisnyák Zsuzsa muzeológus tollából, a Timerold blogjából való. http://timelord.blog.hu/2012/05/26/a_vaskapu_szabalyozasa)

Herkulesfürdő fekete márványtáblával emlékezik meg a nagy eseményről

I. FERENC JÓZSEF

DICSŐSÉGES URALKODÓ KIRÁLYUNK Ő CS. ÉS KIR. FELSÉGÉNEK
ÉS FELSÉGES VENDÉGEINEK

I. KÁROLY ÉS I. SÁNDOR

ROMÁNIA KIRÁLYÁNAK SZERBIA KIRÁLYÁNAK

A MAGYARORSZÁG EZREDÉVES FENNÁLLÁSÁKOR RENDEZETT ÜNNEPSÉG SORÁN

A DUNAI VASKAPU – CSATORNA MEGNYITÁSA ALKALMÁVAL

1896 ÉVI SZEPTEMBER HÓ 27-ÉN

HERKULESFÜRDŐN TETT LEGMAGASABB LÁTOGATÁSÁNAK EMLÉKÉRE.

Kossuth Lajos és sok ezer szabad-ságharcos menekülése Erdélyből

Jókai szerint az államnak kettős célja volt a hosszú határparton felállított őrházakkal: a csempészet visszaszorítása és a borzasztó keleti pestis hazánkba való bejutásának megakadályozása. Ugyan Vârciorova volt a három ország (Ausztria-Magyarország, Románia és Szerbia) határállomása, mégis a török-Duna felől érkező hajók alapos átvizsgálására Orsovánál került sor. Innen indultak ellenőrző útjaikra a fegyveres

vámfelügyelők, a pénzügyőrök és a „tisztító”. A tisztítók dolga volt ellenőrizni, hogy a hajó utasai minden rendszabályt betartottak-e a szörnyűséges keleti járvány elkerülése érdekében. Ha csak egy kis gyanú is felmerült a fertőzésre, a hajónak a Duna közepén kellett vesztegelnie legalább tíz napig, utasait pedig több hétre az orsovai vesztegintézetbe kerülhettek, karanténba zárhatták őket. A tisztítónak nagy volt a felelősége és komoly büntetést kaphatott, ha egy esetet eltitkolt. Akár tizenöt év várfogságot is kaphatott érte.

„A történelem során a járványok miatt több ember halt meg, mint az összes véres háborúban együttvéve. Az utolsó nagyobb pestisjárvány hazánkban 1738-ban volt.”^[8]

Ahol az ember ember ellen sorompókat, határokat, különböző gátakat állít, ott felüti fejét a korrupció. Jócai pontosan tudta, hogy az hogyan működik különböző, porzó szagú sötét hivatalokban. Szemléletesen írja le a megvesztegetés menetét Az arany ember regényének „A szigorú vizsgálat” című fejezetében.

Orsova történelemkönyvében lapozgatva, ha már a határ átlépésének nehézségeiről, a vesztegetésről és járványok elleni védekezéséről ejtettünk néhány szót, maradjunk még egy kicsit annál a fejezetnél, ahol mindhárom dologban kénytelen-kelletlen érintett volt a Vaskapun keresztül menekülő Kossuth Lajos.

Masszívan tartja magát az a legenda, miszerint a menekülő Kossuth 1849. augusztus 15-én az országhatár átlépése előtt, Orsova határában, a Cserna-folyó torkolata alatt emelkedő Allion-hegy tövében ásta el a magyar Szent Koronát, valamint Kossuthot Orsováról egy Bego Musztafa nevű tizedes menekítette ki és vitte át a ladikján Ada Kaleh szigetére onnan pedig török földre Vidinbe.

„Bego ebben, időpont megnevezése nélkül, előadja: – három tagú társaságot vitt át Orsováról a sziget-parancsnoka elé, egyikük egy ládát szo-

rongatott a hóna alatt^[9], melyet megőrzésre át akartak volt adni a parancsnoknak, de nem volt szerencsájük, miután az ismeretlenek nem kívánták elárulni, mi van benne. Erre visszavitetették magukat Orsovára, várakoztatták őt ott egy órát, majd utána Vidinbe kérték a további utat. – Bego »később megtudta« nem csak azt, hogy a ládában a magyar korona lapult (amit azután sebtében a part közelében elástak!)... hanem azt is, hogy három utasából az egyik, aki az út végén »néhány arannyal és ezer forintnyi Kossuth-bankóval« kifizette, maga Kossuth lett volna.”

Ezt az állítást nem csak Bego elbeszélése hitelteleníti, de több korabeli dokumentum és emlékirat is cáfolja pl.: Szöllősy Ferencz: Kossuth és a magyar emigráció török földön. (Lipcse: 1870. 10-13. oldalak)

„Vagyis Szöllősyvel már akkor cáfolni lehetett volna a mesét. Ennek ismeretében világos: magának Begónak támadhatott kedve, hogy az 1894-ben elhunyt Kossuth temetése nyomán szárba szökkenő kultusz terepén részt kérjen a dicsőségből, s a saját verzióját különféle hallomásokból összerakja. Hozhatta-vihette esetleg a parancsnok emberét a sziget és a part között, meghallva ezt azt a párbeszédből. A korona téma az akkoriban valóban valahol arrafelé elrejtett tárgy szenzációt keltő, későbbi feltalálása nyomán üthetett szöveget a fejében.”^[10]

9 Az illető megtermett, erős ember lehetett, ha a koronaékszereket őrző (vas) ládát, amelyet egyébként szekereken tudtak csak szállítani, menekülése közben a hóna alatt szorongatta. Egyébként a parancsnok a magára hagyott ládikát akkor bonthatta volna fel, amikor csak akarta volna.

10 Forrás: NEMZETI TUDAT, NEMZETI ÉS ETNIKAI FOLYAMATOK/Ada-Kaleh, egy letűnt al-dunai színpolt kinyíló emlékezete https://epa.oszk.hu/00400/00462/00057/pdf/EPA00462_kisebbségkutatas_2015_4_180-188.pdf (183. oldal)

8 Jócai a hazánkban kitört utolsó pestis járványt a Szent Borbála útjához képest 150 évvel korábbra teszi. Ha az utolsó járvány 1738-ban volt, akkor a Szent Borbála 1888 körül haladt át Orsován. A regényt 1872-ben írta. Tehát a Szent Borbála útját nem szabad nyomozótisztaként követni! (Forrás: Magyar Katolikus Lexikon: pestisjárványok Magyarországon – <https://hu.wikipedia.org/wiki/Pestis>)

A Spiegelungen című müncheni folyóirat luxemburgi kutatója szerint „a menekülő Kossuth Ada-Kaleh szigetén át vezető dunai átkelésének legendájának keletkezéstörténete ismeretlen.”

Az interneten szörfölgetve az is „kiderül”, hogy a Szent Koronát Orsovánál egy egész hadosztály ásta el, többek között Asbóth Géza és unokatestvére Asbóth Adolf is. A helyszín sokkal, de csak az.

A Vaskapun keresztül menekültek közé kavarodott a már említett Szöllősy Ferencz, aki akarva-akaratlan Kossuth menekítésében játszott a főszerepet. Ő többek között így ír Kossuth meneküléséről:

„Itt mulatásunk harmadik estéjén meghallom, hogy Kossuth alattomban Ó-Orsován tartózkodik – kétszöví puskámat s vadásztarisznyámat a vállamra vetem, Orsovára bebállagok, s éjjeli 11 órakor Kossuthhoz érek. – Látásán szívem csaknem megrepedt – se paróka, se szakáll, se bajusz; a kétségbe esetre alig tudék reá ismerni. – Egekre kér, menteném meg!

Másnap szemszúrásból Mehádiára küldöm, s én Új-Orsován – de csak a vár előtt a Duna bal partján, mert a várban (a török), a jobb parton lévő szerb örök miatt senki be nem mehetett, a közlekedés fennakadván csak nagy bajjal tudtam a várparancsnok titkárárt^[11] átédesgetni. Mindent elkövetek. A várparancsnoknak száz, titkárának száz, s minket a Vaskapun ladikon levívő három töröknek kétszáz aranyot ajánlok, – s esteli 10 óráig megfontolási időt engedek – de sikertelenül, mert a Duna bal partján török, jobb partján pedig szerb örök lévén, kutatatlanul senkit le nem bocsátottak, s törökatyánkfiái auri sacra fames-ök^[12] daczára ringy-rongy életüket kockáztatni nem merék. S más nap nem volt egyebet mit tennünk, mint a török sereg parancsnokávali többszöri parlamentírozás után, kedves honunknak szívszakadva istenhozzádot mondani, s az oláh földön lévő vesztegetlő-intézetbe Turnu Szeverinbe számos török lovas-katona kíséretében bevonulni. Kossuth, én,

11 Itt jöhetett képbe Bogó Musztafa tizedes.

12 Átkozott pénzvágy – aranyéhség.

és segédtsíztje benn az épületben valánk, a többek pedig a szabadban sátrak alatt vesztegettek.

Minden szaladó között legelső volt a két Perczel, azután jött Dembinszkyvel Mészáros, Szemere és Kossuth. A Magyarországból menekültek között volt az utolsó Batthyány Kázmér – végre Erdélyből az öreg Bem 25 sebével – ennek az embernek teste olyan volt, mint a foldozó cigány kezére jutott, igen-igen elavult rosta.

De térjünk csak a veszteglő-intézetre vissza. Hármunkat anyaszüлт meztelenre levetkezettettek. Kossuthnak s nekem az orvos, ki oláh szolgálatban álló nagyszebeni szász volt, változót adott, ruháinkat chlor-mészfüstbe zárták s pénzünket sós vízzel jól megmosták. Kossuthnak volt ezer darab aranya, három-ezeröttszáz p. frtja ezüst százásokban, s kétszáz nyolczvan frt ezüstben és osztrák bankjegyekben. Az érc pénzt Kossuthnal – mosás után – megszáritotttuk, számláltuk, s mind az én éjjeli-zsákomba zártuk. A kiadásokat én vittem.

A törökök úgy ránk estek, mint hollók a dögre, de az oláh sem maradt ám hátra. Szokásaikat, nyelveiket jól ismervén, nekik fügét mutattam, mindazonáltal szép fegyvereinkből, s mint egy kilenczven aranyból Viddiníg jóformán kivetkezettettek.^[13]

13 Szöllősy Ferenc (1796-1854) kolozsvári diákként katonának állt. Később kivándorolt Törökországba, ahol 1829-ben tiszti rangban harcolt az oroszok ellen. 1835-ben ő szervezte meg Albániában a csendőrséget. Hazatért Erdélybe, ahol perbe fogták, de fölmentették és Zimonyba küldték keleti tolmácsnak. Az összes fontosabb keleti nyelveket ismerte, összesen 14 nyelven beszélt. 1848-ban a Batthyány-kormány Bukarestbe küldte, később a menekülő Kossuth titkáráként teljesített szolgálatot. A szabadságharc bukása után Törökországba menekült. 1853-ban Máltán és Franciaországon keresztül hazatért. Kossuthról utóbb gyalázkodó iratot adott ki. Állítólag ő árulta el a császári kormányzatnak a magyar korona rejtekhelyét. (Forrás: <https://terebs.hu/keletkultinfo/szollosy.html>)

Nyilvánvaló, hogy a Kossuth-pártiak a Szöllősy Ferencz: Kossuth és a magyar emigráció török földön című, 1870-ben Lipszében napvilágot látott emlékiratai után Szöllősyre kenték a korona rejtekhehelyének elárulását.

Az 1848-49-es szabadságharc bukása után sok ezer honvéd menekült Erdély kapuin Törökországba, leginkább a Vöröstorony-szoroson és a Vaskapun keresztül. Török levéltári adatok szerint rövid időn belül legalább 4000 magyar, 1200 lengyel és 700 olasz katona gyűlt össze Vidinben. Az isztanbuli angol követ Stratfort Cuning 1849. szeptember 25-én kelt jelentése 3615 magyart, 738 lengyelt és 493 olaszt említ.^[14]

A menekültek sorsa komoly diplomáciai feszültséget generált a győztes felek: Oroszország – Ausztria és az Oszmán Birodalom között. Korábbi nemzetközi egyezmények szerint, a Portának ki kellett volna adnia a menekülteket Ausztriának. Ezt a török kormány megtagadta. Az oroszok egy újabb háborúval fenyegetőztek. Angol és francia bátorításra a Porta továbbra is megtagadta a menekültek kiadatását. A nagyhatalmi törekvések és Oroszország szárazföldi túlerejének megtörése mellett – csepp a tengerben a magyar menekültek ügye – az orosz-török háború – a Krimi háború 1853-ban – kitöréséhez vezetett. Nemzetek összefogása (brit-török-francia-szárd szövetség) az oroszok ellen, az oroszok vereségével végződött.^[15]

14 *Forrás: Csorba György: Az 1848-49-es törökországi magyar emigráció története*

<https://chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://epa.oszk.hu/00000/00018/00009/pdf/csorba.pdf>

15 1855. február 18-án (március 2-án) I. Miklós cár elhunyt, és szeptemberben elesett Szevasztopol. Az új cár, II. Sándor hajlott a megegyezésre, beakarta fejezni a háborút. Az 1856. március 30-án megkötött párizsi békeszerződés megalázó mértékben visszazorította Oroszország európai befolyását. A cár elvesztette a Duna torkolatvidékét, le kellett mondania a törökországi keresztények védnökségéről, s nem tarthatott hadihajókat a Fekete-tengeren.

Orsova és a magyar Szent Korona

A koronát végül is Szemere Bertalan miniszterelnök ásta el három megbízható társával: Házmán Ferencsel^[16], Lóródy Ödönnel^[17] és Grimm Vincével^[18], éspedig kétszer is! Először augusztus 17-ről 18-ra virradó éjszaka Orsován egy megüresedett ház egyik szobájában. Ezt a helyet nem találta eléggé megbízhatónak, ezért másodjára augusztus 23-án éjjel (a Magyar Katolikus Lexikon szerint 20-án Szt. István ünnepén) is elásta, immáron az Allion-hegy lábánál található füzesben egy bozótos, vizenyős

16 *Házmán, Hassmann Ferenc: Az első m. felelős minisztériumban Szemere belügyminiszter mellett a városi ügyek osztályfőnöke, majd államtitkár. Utóbb a Szemere-kormányban Batthyány Kázmér oldalán a külügyminisztérium egyik szervezője lett. Pest és Buda egyesítésének híve volt.*

<https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/b-75B54/hazman-hazman-ferenc-75CCB/?list=eyJmaWx0ZXJzIjogeyJlNVSI6I1FsiTkZPX0xFWF9MZXhpa29ub2tfNzQyOEQiXX0sI1CJxdWVyeSI6I1CJzemFwb2x5YyWkgaXN0dlx1MDBlMW4ifQ>

17 *Lóródy Ödön: Szemere Bertalan miniszteri tanácsosa*

<https://chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://epa.oszk.hu/00000/00018/00009/pdf/csorba.pdf>

18 *Grimm Vince: Kossuth-bankjegyek készítője, a bankjegytüntetést igazgatója. Párizsban világhírű sakkos lett.*

<https://chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://epa.oszk.hu/00000/00018/00009/pdf/csorba.pdf>

helyen.^[19] Később Szemere tudatta Kossuthal is az elásás helyét.

„... a ládát szekérre raktuk, és ... kiválasztotunk a fűzesben, a Valachiába menő úttól balra (közel egy elhagyott fabíd helyéhez) egy helyet és fáradságos munka után a koronáládát két fiatal fa közé a földbe beástuk. Biztosan jártunk el egészen. Egy a szekeret kihajította, addig a többi a vendéglőben, a hol szállva valánk (»A Fehér Bárányhoz« címzett fogadóban^[20]) azokat foglalkoztatta, kiktől tartani lehetett. Félóra múlva kiment a másik. Utána a harmadik. Végre én, ki cselédeimet az alatt szemeim előtt foglalkoztattam. A fűzes az elrejtésre igen alkalmas volt, mert a mindenféle vad komló és növény körülöttünk egy sűrű sátort vont, s hasonló folyó-növényekkel a fűzes tele levén, a hozzánk közeledést e körülmény lehetetlenné tette. Azonban nem mulasztottunk el váltva örködni. Miután a munkát elvégeztük, a víz által jártni szokott földön gazdagon található növény- és faághulladékot gondosan összehordtuk, vele a földet behintettük, úgy hogy azon pontot a többi pontoktól megkülönböztetni lehetetlen volt. Áldomásul fogadást tevénk e helyet fel nem fedezni mindaddig, míg vissza nem térünk,

19 <https://lexikon.katolikus.hu/M/Magyar%20Szent%20Korona.html>

A Magyar Katolikus Lexikon: Magyar Szent Korona szócikk, V. fejezet: Magyarország uralkodói és a Szent Korona, 4. részének szerzője lesúlytóan vélekedik a korona elásásának körülményeiről: „Elgondolkodtató, hogy az 1848-49-es forradalom és szabadságharc legfőbb politikai vezetői az írásos emlékek szerint bevallottan semmibe vették a Szent Koronát, s hogy milyen felelőtlenül gondolkodtak a nemzetről és a magyarság jövőjéről, melyet csak saját hatalmuk szempontjából tartottak fontosnak. Végül hozzáállásuk az általuk képviselt köztársasági államforma és polgári demokrácia eszméjéről is hiteles képet ad.”

20 https://hu.wikipedia.org/wiki/Szent_Korona

s míg a többiek általam erre fel nem hatalmaztatnak. Grimm, mint jó rajzoló, lerajzolta a tájt s nekem átadta a lapot.”^[21]

Az elásás idején Szemere Bertalan pont 37 éves (született: Vatta, 1812. augusztus 27.) érett, okos ember azzal védekezik, hogy „a fűzes az elrejtésre igen alkalmas volt... (bár) a víz által jártni szokott” ...

Harsányi Zsolt: Sacra Korona a Magyar Szent Korona regényének XXI-XXII. fejezeteiben részletesen leírja az osztrák és orosz hadak elől menekülő Szemere a Szent Korona megmentésére tett kétségbeesett küzdelmét^[22]. Nyilván a menekülőknak korlátozottak voltak a lehetőségeik s az esélyeik, de árvízveszélyes területen ilyen nagyrértékű, nagybecsű ereklyét elásni kissé felelőtlen cselekedetnek tűnik az utókor, könnyen ítélkező bírái szemében. Szemere talán abban bízott, hogy a vasláda, amiben a koronázási ékszerek voltak földbe ásva, megvédi a benne őrzött drága kincseit és amúgy is hamarosan visszatérhetnek Orsovára s a Szent Korona az osztrákkal való béketárgyalások egyik fejezete lehet. Nem így történt.

A Szent Koronát közvetlenül a szabadságharc leverése után a császári titkosszolgálat égre-földre kereste. Hamar kiderült, hogy a koronát valahol Szemere szökési útvonalán kell keresni. Az is kiderült, hogy Szemere társaságában a koronázási ékszereket tartalmazó vasládát az orsovai Fehér Bárány-vendéglőben látták utoljára. Ezért alaposan átkutatták az orsovai katolikus templomot, majd a környékbeli temetőket és a barlangokat, köztük a Veteráni-barlangot is.

21 https://hu.wikipedia.org/wiki/Szemere_Bertalan

22 Szemere a korona megmentésére való kétségbeesett küzdelméről a VI. rész szöveggyűjteményében olvashatunk bővebben.

<https://mek.oszk.hu/14600/14623/14623.htm>

1852-ben a szálak Londonban tartózkodó Kossuthoz vezettek. Állítólag, Kossuth környezetéből árulta el valaki az elásás helyét.^[23] Szöllősy Ferenc az emlékirataiban nem éppen hízelgően írja meg a menekülő Kossuth török földön viselt dolgait. Ellenfelei őt gyanúsítják az elásás helyének elárulásával. De bárki is volt az áruló, ha a koronát akkor nem találták volna meg, a magyar államiság legszentebb nemzeti ereklyéje, a Szent Korona örökre elveszett volna. Még így is nagy károkat szenvedtek a korona-ékszerek.

Végül is Orsova határának alapos átkutatása közben 1853. szeptember 8-án, egy román nemzetiségű, Ion Morosina nevű magyar határőr ásója akadt meg a koronát őrző vasládában.

Az 1853 június elején meginduló tartós esőzés miatt Orsovánál a Duna és a Cserna kilépett a medréből és elárasztotta azt a füzeset, ahol egyébként „a víz járnai szokott”.

„A korona vasládája 1853. szeptember 8-án került elő; az orsovai katonai parancsnokságon azonnal feltörték^[24]. Legfelül a koronázási palást volt, átázva, kifakulva. A magyar koronázási kardot szinte megette a rozsda. A korona börtokját elrothasztotta a talajvíz. A saruk, a harisnyák és néhány régi okirat teljesen szétmállva töltötte ki a láda alját. Ebből a masszából került elő a korona két letört rubinköve, az egyik függő és az országalmaról letört aranykereszt.”^[25]

23 https://hu.wikipedia.org/wiki/A_Szent_Korona_t%C3%B6rr%C3%A9nete

24 A láda bonyolult zárszerkezetével korábban Szemere sem boldogult annak ellenére sem, hogy a láda kulcsa a kezében volt.

25 https://hu.wikipedia.org/wiki/A_Szent_Korona_t%C3%B6rr%C3%A9nete

A Szent Korona csak apróbb sérüléseket szenvedett, de a bársonybélése teljesen tönkrement.^[26] Johann Kempen von Fichtenstamm, az osztrák rendőrhatóság vezetője – aki éveken át nyomozott a korona után – „Emlékirat Szent István koronájának megtalálásáról” c. munkájában egy árnyalattal pontosítja a jegyzőkönyv megállapítását: „Sikerült megtalálni két, a koronáról letört rubint, egy ugyancsak a koronához tartozó aranyláncot hármás rubindíszsel...”, azaz a leszakadt lánc végén a csüngő is ott volt.

26 https://mki.gov.hu/hulevfordulok/elrejtett-szent-korona-orsovai-megtalalasa#_fin4

Az egykori Koronakápolna

A korona megtalálási helyén I. Ferenc József utasítására egy nyolc szögletű gótikus kis kápolnát építtettek. Korabeli újságcikkek szerint a munkálatokat 1855-ben kezdték meg és az új épület már 1856-ban látogatókat fogadott.

A Koronakápolna az Allion-hegy lábánál, a Duna eredeti medréhez közel őrzi a Szent Korona egykori rejtkehelyét. Helye a III. Katonai felmérés szerint a keleti hosszúság: 22.4235° és az északi szélesség: 44.7139°-nál keresendő. (Forrás: dunaiszigetek.blogspot.com/ketszer-eltemetett-kapolna)

Mivel ez a hely továbbra is árvízveszélyes hely maradt, a kápolnának egy kis halmot emeltek, a kápolnán belül meghagyták azt a mélyedést, ahol a koronát megtalálták.

Orsova katolikus temploma

A későbbi árvizek romboló hatásait ily módon sikerült kivédeni, de a Vakapu I. vízerőmű építése miatt a terület tudatos elárasztását már nem. A Koronakápolna osztozott Ó-Orsova, Ada Kaleh és több sziget, település sorsában, mélyen víz alatt alussza örök álmát. A Koronakápolna emlékére az 1972-1976 között épített Orsova modern katolikus templomában 2004. május 1-én a Szent Korona Szövetség egy emléktáblát avatott.

És most itt a Szent Korona és a Koronakápolna említése kapcsán, maradjunk még egy kicsit Orsovánál, pontosabban az orsovai katolikus templom történeténél.

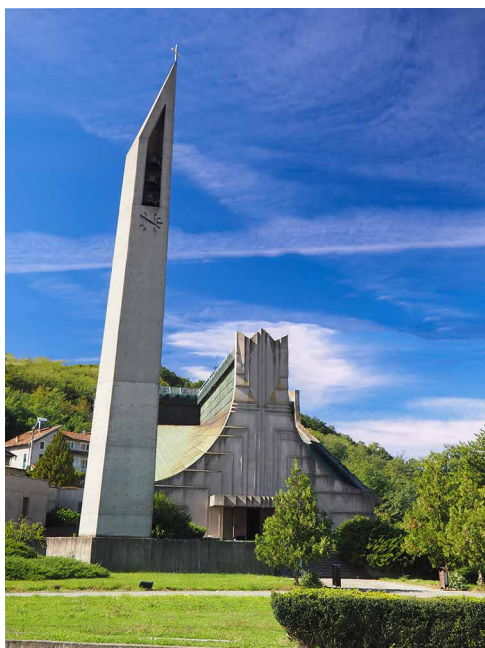
Nagy Lajos magyar király idejében, 1366-ban bosnyák ferencesek alapítottak itt kolostort az itt élő bolgárok térítésére. A kolostor 1385-ben már a bolgár rendi körzethez – custodiához tartozott. 1526-ban a hazánkra törő vad oszmán seregek pusztították el. Orsova valószínűleg az első bánáti település volt, ahová németek települtek. 1718-ban újraalapították római katolikus plébániáját, ekkor kezdték építeni Mercy császári hadvezér, Bánát kormányzója vezényletével Ada Kaleh hatalmas várát is. Az 1737-es török háborúban ismét elpusztult. 1737-ben nyolcvan évre megszűnt létezni, 1738-ban Nagyszupaneken alapítottak újabb plébániát. Amit a török folyton elpusztított, az osztrák

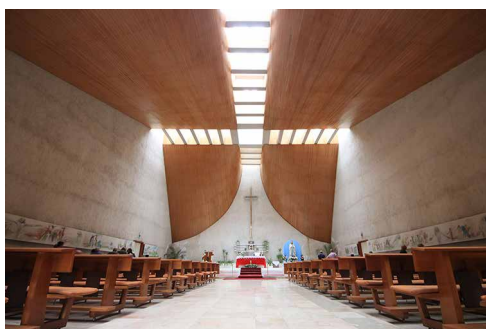
A templom előcsarnokában a Szent Korona Szövetség 2004. május 1-én háromnyelvű márványtábla elhelyezésével emlékeztet a Szent Korona orsovai ittlétének emlékére (Fotó: Mályi József 2022.)

újra építette, immáron 1827-ben is. Orsova katolikus temploma állta az idők próbáját a két világháború idején, de a város 1970-72 közötti elárasztását már nem élte túl. Az 1970-es években, Romániaszerte elnémultak a harangok. Ezért valóságos csoda volt, hogy a Ceaușescu diktatúra kellős közepén az Orsovai-hegység oldalában, Nagyszupány mellett felépített új-Orsova új, modern katolikus templomot kaphatott.

Hans Fackermann tervei alapján „nonkonformista, „Szeplőtelen Fogantatás” katolikus temploma 1972 és 1976 között épült. A templomot Gabriel Popa freskói is híressé teszik, mert a keresztút festményei burkoltan a kommunista rendszer elleni lázadást is jelképezik.

Orsova katolikus temploma kívülről
(Fotó Mályi József)

Orsova katolikus temploma belülről
(Fotó: Mocsári László)

E templom különlegessége, hogy nincsenek oldalsó ablakai, a templombelső a fényt fölülről a kereszt alakban kialakított tetőablakokon keresztül kapja. „A Fény a keresztben át érkezik.” A templomhajó két oldalán a stációk megszokás nélkül, filmszerűen egymásba kapaszkodva követik egymást. Kivételt képez az egyes és a tizenötös stáció.

Nem tudom, nem jártam utána, hogy a kereszt alakban felülről érkező fény ötlete Fackelmann eredeti ötlete volt-e, de az biztos, hogy szerte a világban, elsők között alkalmazta ezt itt Orsován. Magyarországon a 1998-2007 között épült szigetszentmiklósi katolikus templomnál találkoztam hasonló megoldással.

Modern templomba modern festményeket!
A keresztút festője Gabriel Popa, szintén temesvári művész volt. Burkolt lázadását Ceaușescu rezsimmel szemben több jelenetben is megfestette. Mindjárt ez első stációban – „Jézust Pilátus halálra ítéli” – Júdásként sárga ruhában, az árulás színébe öltözött Lenint festi meg profilból.
(Fotó: Mályi József 2024. április)

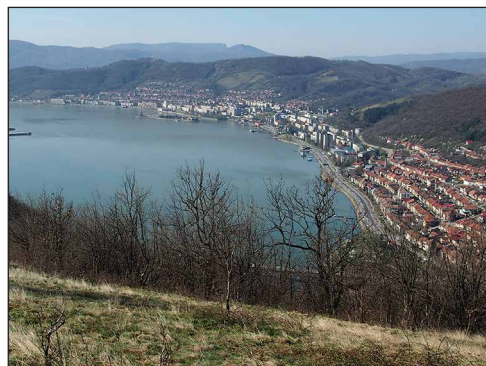
A tizenötödik állomás: „Feltámadás a zenén keresztül érkezik”
(Fotó: Mályi József 2024. április)

A keresztutat általában tizennégy stációval szokták ábrázolni. A XIV. állomás: Jézus testét a sírba teszik. A festő csodálatos hitére vall, hogy Jézus nem maradt örökre a sírban. Jön a slusszpoén, a ráadás – ahogy jól sikerült koncertek végén is szokás – a tizenötödik stációval, a FELTÁMADÁS-sal, éspedig Gabriel Popa hite szerint: a „Feltámadás a zenén keresztül” érkezik reménnyel, hittel, kitörő örömmel. Asszociációk hosszú sora köszön vissza a képekről.

Mindkét művész, Fackelmann az építész és Popa a festő a temesvári román avantgárd-pop-mozgalom környezetéhez (Phoenix együttes) tartozott. Nem csoda, hogy a feltámadás jelenetben híres nyugati zenészek arcvonásait kölcsönözte a stáció szereplőinek ábrázolásához. Mikrofon mögött áll Mick Jagger, előtérben a feltámadott Krisztus, vagyis a világbékéért következetesen kiálló John Lennon. Bár Lennont szemüveg nélkül nem könnyű felismerni, ezért, Popa még profilból is megrajzolta.

A régi Orsova látképe 1890 és 1900 között
(Forrás: Library of Congress, LC-DIG-ppmsc-09498)

A Cserna-folyó öbolszerű torkolata és a fehér toronyházakból álló újabb Orsova, mellette a régi település Nagyzsuppány, a hegyoldalon még megmaradt pirosfedeles házai. Messzi távolban a Veliki Štrbac (768 m) jellegzetes orma. Közel 700 métert emelkedik a Duna fölé a Nagy-Kazán-szoros jobbpartján
(Fotó: Mályi József 2015. április)

Nemzetközi Kárpát-koszorú Túramozgalom

Orsova bemutatásakor több internetes portál is megemlíti, hogy innen a Cserna-öböl balpartjától indul az a hosszútávú európai turistaút, amely a Kárpátok főgerincén vezet végig, egészen a szlovákiai Dévényig. A túra hosszát egy rozsdásodó tábla téves adatára hivatkozva írták le. A táblát 2000. augusztus 10-én az orsovai polgármester, a bukaresti magyar nagykövet és több más magasrangú politikus jelenlétében, a Magyarországi Kárpát Egyesület akkori elnökének megbízásából a turnu-severini (szőrényvári) Salvamont turistái helyezték ki.

A Kárpát-koszorú túramozgalom régi táblája
(Fotó: Mályi József, 2015. április)

A Kárpátok főgerincén végig haladó túraútvonalát azóta több nemzet sok-sok lelkes turistája, hegymászója teljesítette. A túra távját igyekeztek mérni, de eddig pontos adattal még senki sem állt elő. A legóvatosabb becslések szerint is minimum 2600 kilométer hosszú a Kárpátok főgerincén végig húzódó túraútvonal.

Táblaavatás a Cserna-öböl balpartján, a régi Tuffás nevű településnél, ami most Orsova névre hallgat. Innen indul a Tarovat-ra (Tarovăț) a kék Δ jelzésű turistaút.

A táblát felrakta, avatta a Pestkörnyéki Kárpát Egyesület elnöke: Vámos László, a Kárpátok Bércein Vándorút megálmodója. Szász Ágnes az EKE Brassó részéről gratulál (Fotók: Mocsári László, 2024. május 1.)

VII. fejezet: „Az a hajó jön”

- Eşelnița – Dunaorbágy
- Tekija
- Ogradena – Óasszonyrét
- Bóra vagy kossava
- Imperator Caesar Nerva Traianus Augustus

Eşelnița – Dunaorbágy

Orsovát elhagyva a Duna balpartján Eşelnița településre érkezünk. Az 1915. VIII. 24-én kelt 1:75.000-res 6169-es számú katonai térképen Dunaorbágy-ként szerepel. Csak rövid ideig – 1911 és 1918 között – nevezték így ezt a települést, mert eredetileg is Jalsanycza (1484), Jeszelnicza (1774), és Jeshenicza (1840) névalakokban volt ismert. Jelenleg az Eşelnița névalak használatos^[1].

A Vaskapu I. vízerőmű megépülése előtt a partmentén közút (Széchenyi-út) kötötte össze Orsovával. A duzzasztás miatt a település nagy része Ó-Orsovával együtt víz alá került. Orsovát jelenleg már csak a hegyen keresztül vezetett 57-es számú úton lehet megközelíteni. Az új Eşelnița település az azonos nevű patak mentén épült fel. Az erőmű építésekor 1968-1970 között ide telepítették át az elárasztásra ítélt Ogradena, Plavișevîța és Tiszovica falvak cseh, román, szerb lakosságát is.

Eşelnița jelenleg az egyre jobban kibontakozó turizmusra épít. Sorra épülnek a vendégfogadó házai a Duna partján, lefoglalva a kis hajós vízitúrázók (kajakosok, kenusok) összes kikötési lehetőségeit. Az egész partszakaszt hermetikusan lezárják egészen Dubováig. Az biztos, hogy mindegyik szállás csodálatos panorámát kínál a vendégei számára. Nagyobb turistacsoportnak kiváló szállást biztosít az Aventura Parc-tábor. Az épület úgy van kialakítva, hogy a hálóhelyek olyanok, mint egy fiókos polcrendszer. Minden fiókban van egy-egy embernek fekhelye. Olyan

¹ <https://hu.wikipedia.org/wiki/Jeselnica>

érzése lehet az embernek, mint amilyenben az 1959-ben bemutatott „*Van, aki forrón szereti*” amerikai filmvígjátékban a vonaton utazó lányoknak lehetett.^[2] Minden ember pihenésére egy-egy kalitka van kialakítva. Egy-egy „kalitkás” szobában (ebből kettő van) 10-10 férőhely van. Viszonylag kis szobában egyszerre 10-10 ember alhat. Ez lehet, hogy rosszul hangzik, de a nagyobb hálószobák rovására jól felszerelt konyhát és nagy közösségi teret alakítottak ki. Ez nagyon jó, mert társasági életet élhetnek itt azok a csoportok, akik ezt a szállást igénybe akarják venni.

Eşelnița a délszláv háború idején kelt igazán életre. A Jugoszlávia elleni 1992 és 1995 közötti embargó idején Eşelnița és a túloldali Tekija között virágzott az illegális üzemanyagkereskedelem, amiből sok helyi lakos palotát építhetett magának.

Tekija

Tekija Orsovával szemben található a hegyek (Miroč-hegység) árnyékában a Duna jobbpartján. A lenyugvó nap hamar árnyékot vet a városkára.

Tekijával kissé mostohán bánik a krónikás. A kétezres éves történetéről a hírmondó alig beszél, alig ejt néhány szót, pedig falai alatt vezetett

² *A Van, aki forrón szereti (eredeti cím: Some Like It Hot) 1959-ben bemutatott fekete-fehér amerikai filmvígjáték. Billy Wilder alkotása a műfaj egyik klasszikusa. A főszerepeket Marilyn Monroe, Tony Curtis és Jack Lemmon játssza.*

a híres római hadiút. Évszázadokon keresztül hatalmas seregek masíroztak lábainál. A nem rég feltárt erődje az orsovai Dierna római erőddel együtt őrizte a Római Birodalom Duna menti határát. Régészeti feltárások a vár körül gazdag lakóházakra utaló leletekre, oszlopcsarnokokra, díszes padlóburkolatokra, freskó maradványokra bukkantak. Értékes használati tárgyakat is találtak, pl. pénzérméket, ékszereket, kerámia és bronz luxuscikkeket. Ezek között a tárgyak között van egy ezüst csat, melybe *Gaius Valerius Cresces* neve van belevésve, aki a Veri századhoz tartozó római katona volt. A csaton található véset alapján feltételezhető, hogy ő volt az itt állomásozó légio parancsnoka, a centurio.

Tekija a török hódoltság idején Orsova közelsége miatt, jelentős település lehetett. Az 1739-es belgrádi békekötés után Ada Kaleh-val együtt visszakerült a törökhöz. A Mercy tábornok idején Ada Kaleh-én épített erőd sárokbástyái az akkori (osztrák) császári hadsereg vezéreiről lettek elnevezve. A törökök miután újra birtokba vették a kis szigetet, azonnal átkeresztelték a sárokbástyákat a saját ízlésüknek megfelelően, földrajzi nevekre cserélve azokat: Allion-ra, Verciorova-ra, Elisabeth-re és Tekia-ra. Az Allion-hegy és Verciorova település a Duna balpartján, a Fort Elisabeth (erőd) és Tekija település a Duna jobbpartján volt található. Tekia török nyelven kolostort, zárdát jelent.

Az 1830-as években a folyamszabályozási munkák szerb oldali építésvezetőségének „fő hadiállása” volt e kis városka. Obrenovics Milos fejedelem a Vaskapu szerb oldalán 1500 emberrel segítette Vásárhely Pál munkáit. Munkás hadai innen indultak a munka frontjára. Jelenleg a Vaskapu I. vízerőmű szerb igazgatósága székel Tekiján.

Tekija település dél-nyugati határában, nyári „szezonális” időben, igen zajos, kakajosok, kenusok kikötésére alkalmas kemping fogadja a látogatókat.

Ogradena – Óasszonyrét

Időutazásunk következő állomása Ogradena. Néhány mondat erejéig csöppenjünk vissza Jókai korába, Az arany ember világába, hiszen az író Ogradenát többször is emlegeti.

Ogradena vagy Óasszonyrét?

Elbizonytalanodásunk oka ismét egy régi katonai térkép.

Keltezés: 1915. I. 26.

Száma: 6168.

Megnevezése: Berzászka und Óasszonyrét.

Jókai következetesen korábbi névalakot használ Ogradina és Dubova esetében. Egy nyelvészkedő tanulmány szerint, 1911 és 1918 között több al-dunai település nevét magyarosítani szerették volna.

Eşelnița – Dunaorbágy,
Ogradena – Óasszonyrét,
Dubova – Dunatölgyes,
Plavișevîța – Naszádos stb.

Tehát Az arany ember megjelenésekor még a régi névalakban volt használatos, Jókai még Ogradina-ként ismerhette. Az 1918-as román hatalomátvétel után elhaltak a magyarítási próbálkozások.

Ezen a vidéken minden időben virágzott a legális és a nem legális cserekereskedelem. Jókai finoman szótt humorral emlegeti a bátor csempészeket és a bóra jó erkölcsre szoktató hatását.

„Hanem a csempészeken, úgy látszik, hogy nem fog a pestis, mert ők nem hordanak magukkal tisztítót, s akárhogy dúl Brussában a keleti dögvész, ők éjjel-nappal közlekednek a két part között. Jó lesz feljegyezni, hogy szent Prokop a patrónusuk³⁾.

Csupán a bóra szokta megzavarni a detailüzletet mert a Vaskapu közötti sebes árban kiveri a déli partra a hajókat, amiket csak evezők mozdítanak előre.

Igaz, hogy vontatóval haladó hajón is lehet csempészni, s ez már en gros⁴⁾ üzlet; hanem ez azután többre is kerül, mint atyafiságos jó barátságba, s nem szegény embernek való. Ez már nem só. Dohány és kávé.

A bóra bizony tisztára fújja a Dunát a hajóktól, s három-négy napra úgy helyreállítja a jó erkölcsöket s az állam iránti hűséget, hogy semmi bűnbocsánatra nincsen szükség. A hajók iparkodtak előle révbé menekülni, vagy horgonyt vetni a Duna közepén, s a határőrök alhatnak nyugton, amíg ez a szél nyikorogtatja faházaik ereszeit. Hajó nem jár most.

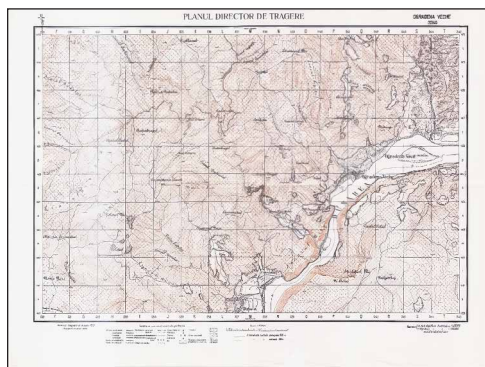
Az ogradinai őrállomás káplárjának mégis úgy tetszik, mintha reggel óta többször áthanganék a szélzúgáson s a folyam zengésén keresztül az a sajtáságos tutuló bögés, amit a hajóstülök kétmért-földnyi messzeségre elküld, s ami a mennydörgésből is kiválik. Valami különös, visszatetsző, szomorú üvöltés az egyik hosszú fűcsövön keresztül.

Hajó jön-e most, s vontatóinak ad jelt a tülökkel? Vagy szerencsétlenül járt a sziklák között, s segélyért üvölt?

Az a hajó jön”. – És mi, éjen és homályon át a Szent Borbála fedélzetén utazunk tovább...

3 A legenda szerint Prokop odakötötte az ördögöt egy ekevashoz, és arra kényszerítette, hogy árkot szántson a folyópart mentén. A legenda a kereszténység győzelmét jelképezi a bűn és a kísértés felett. E legenda miatt a szentet gyakran az ördöggel vagy szántó ördöggel a lába előtt ábrázolják.

4 Nagybani kereskedelem

Ogradena egy 1939-es román 1:20 000-es térképen

(Forrás: PDdT_20K_2246_Ogradena_Veche_1939_300dpi_eHarta2059.jpg)

Az un. második telepeshullámban 1826 és 1828 között csehekot telepítettek az Al-más-hegység Al-Duna menti vidékeire.^[5] Néhány család Ogradenára került és Új-Ogradena néven egy újabb települést hoztak létre, ami idővel eggyé vált Ó-Ogradenával, majd a duzzasztás után víz alá került a vele szemben a Dunában lévő Ogradena-szigettel együtt.

Erzsébet királyné táblája

Sehol az interneten, sehol más publikációban nem találni nyomát az Ogradena sziklás partjába vésett Erzsébet-táblának, pedig az ott van. Vízitúrázás közben, a román partokhoz közel húzódva – a Decebal-szobrot elhagyva, a Kis-Kazán-szoros kijárata előtt, a túloldalon még nem tűnik fel a Traianus-tábla – véletlenül vettük észre a vízből éppen csak kikandikáló feliratot (kb. 966,5 fkm). Nagy valószínűséggel a Baross Gábor „vasminiszter” nevével fémjelzett, második folyamszabályzó munkák idején vésték a sziklafalba, az 1896 szeptember 27-i ünnepélyes Vaskapu-csatorna avató ünnepség és a hármaskirálytalálkozó előtt.

Erzsébet királyné Ogradena sziklás partjába vésett Erzsébet-tábla
(Fotó: Mályi József 2024. április)

Néhanap, amikor a Vaskapu erőmű üzemrendje miatt pár méterrel leeresztik a Duna vizét, teljes méretében láthatóvá válik a tábla teljes szövege. Jó lenne éppen akkor ott csónakázni!

(Fotó: Mályi József 2024. április)

Bóra vagy kossava

(Forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/F%C3%A1jl:B%C3%A1n%C3%A1ti_csebek)

⁵ https://hu.wikipedia.org/wiki/B%C3%A1n%C3%A1ti_csebek

Jókai bórának nevezi azt a szélvihart, ami a Vaskapu környékén heves viharokat okoz. Nem tudni, hogy költői-írói szabadságnak vagy az író tévedésének tudható-e be, hogy következetesen bórát emleget kossava helyett? Annyi bizonyos, hogy a bóra valahol a Balkán magas hegyei – a szárazföld felől, Kelet-Északkeletről indul, majd az Adria keleti partvidékén erősödik fel és járja el az ördögi táncát. A legnagyobb bóra-szeleket a Dalmát-tengerparton mérték.^[6]

„A bóra elnevezés a görög mitológiai alak, Boreasz (görögül: Βορέας) nevéből származik. Jelentése: észak. A szelek királyának tartották, aki leginkább az északi és északkeleti szeleken uralkodott és egy sötét trákiai barlangban lakott. Zsákjával megszelídítette a szeleket. Asztraiosz titán és Éosz hajnalistenő fia.”^[7]

A klasszika-filológia magaslatairól a földre szállva, ismerkedjünk meg a kossavával! Azaz, inkább ne ismerkedjünk meg vele, mert ugyan olyan nagy bajt tud okozni, mint a testvére, a bóra. A Kárpátokból indul és az Al-Duna mentén Északnyugat, Kelet-Szerbia és Vajdaság felé halad. Az Al-Duna szorosaiban (a „Vaskapuban”) düznihatást^[8] ér el.

Ezt a „hatást” a Nagy-Kazán-szoros fölé 700 métert emelkedő Veliki Štrbac (Велики Штрбац) tetején kirándulva, egy áprilisi napon is tapasztaltuk.

6 Triesztnél 231,5 km/h (1994. október 29.),
Krk hídnál 237 km/h (2013. november 11.),
Makarskánál 250,2 km/h (1996. január 26.)

7 Forrás: ellenőrzött szócikk, [https://hu.wikipedia.org/wiki/B%C3%B3ra_\(sz%C3%A9l\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/B%C3%B3ra_(sz%C3%A9l))

8 A „düznihatás” kifejezést leginkább a vitorlások használják, jelentése réshatás, a levegő felgyorsulása a nagyvitorla és az orrvitorla között. Maga a düzni a dízelmotorok porlasztó fűvókája.

Naplórészlet:

„Mint gyakorlott hegymászók, a hegyekben megszoktuk már, ha havazik, akkor a havat vagy fölülről, vagy ha a szél is fúj, akkor valamelyik oldalról vízszintesen kapjuk. Kérve a Veliki Štrbac sziklaperemére, a Dunáról felfelé süvöltő szél hatására, a vizes havat nagy erővel, az arcunkba alulról fölfelé kaptuk. Ha fotózásra nem is volt alkalmas az idő, egy furcsa tapasztalattal gazdagabbak lettünk.”

A Veliki Štrbac 768 m magas tetején, közel 700 méterrel a Duna fölött
(Fotó: Mályi József 2015. április)

Egy szép nyári napon ismét a Nagy-Kazán-szorosban jártunk, illetve kenuztunk. Szép csendes időben meglátogattuk a Ponico- és a Veterani-barlangot. Éppen a szoros legszűkebb kapujában jártunk, amikor betört a kossava kicsi fia. Nem volt túl erős a szél, de éppen elég ahhoz, hogy majdnem felborított. Nagy hullámokat vetett, többször megforgatott a tengelyünk körül, alig tudtunk kimenekülni a dunatölgyesi öbölbe.

Traianus 101-102 körül vert ezüst denariusa

(Forrás: Aleksander Krawczuk: Római császárok, 162. o.)

Imperator Caesar Nerva Traianus Augustus

„Olyan császára akarok lenni alattvalóimnak, amilyen császárt magam szeretnék, ha alattvaló volnék.”

A „római császárság arany századának” második uralkodója 98. január 27-től haláláig – 117. augusztus 8-ig kormányozta a birodalom hajóját. Ha kellett, hadakozott – *„Az ő uralkodása alatt érte el a birodalom a legnagyobb kiterjedését”* – békeidőben pedig épített és épített. Említetjük már a Drobeta és Kostol (Egeta castrum?) között épített Traianus hidat és a Vaskapuban a hajóvontatásra alkalmas 3,2 km hosszú csatorna építését. Traianus nevéhez fűződik az elődei (Tiberius, Vespasianus és Domitianus) által a Duna jobbpartján a „Vaskapuban” megkezdett, hajóvontatásra alkalmas római hadiút hiányzó szakaszainak megépítése, illetve az Al-Duna menti teljes szakasz építésének befejezése is.

Gonda Béla így ír erről Az al-dunai Vaskapu és az ottani többi zuhatag szabályozási könyvében:

„A többi zuhatagnál nem találjuk nyomait annak, hogy ott a rómaiak valamelyes művekkel a mutatkozó hajózási akadályokat legyőzni igyekeztek volna. De erre nem is volt tényleg oly nagy szükség, mint a Vaskapunál, mivel a többi zuhatag sekélyebb járatú dereglyékkel hajózható s inkább a vontatásban okozhatott nehézségeket. S a hajóvontatás lehetővé tétele céljából Traján császár római és maczedon légiói valóban bámulatot keltő művet létesítettek végig a Duna mentén, a Kazán szoros meredek sziklászirtjeibe vésvé épített aldu-nai úthoz, melyet a hajóvontatás céljaira szintén megfelelően átalakítottak. Az út – mivel azt a mederből meredeken kiemelkedő sziklászirtbe nem lehetett a kellő szélességben bevésni – gerendákkal volt hídszerűleg kiszélesítve és korláttal ellátva^{9]}. A gerendák végeit a sziklafalba eresztették be s ezek a lyukak ma is mindenütt – de különösen a Kazán szorosban igen feltűnően – láthatók. Ezekből Vásárhelyi megszerkesztette az út valószínű szerkezetét, melyet az ő eredeti rajzainak hű másolatában be is mutatunk. – S ha meggondoljuk, hogy az egész Kazán szorosban, majd az Izlás-Tachtália és a Kozla-Dojke zuhatagok mentén ily módon kellett – néhol még külön áthidalásokkal is – az utat építeni: fogalmat nyerhetünk arról az akadályt nem ismerő óriási erőfeszítéseket igénylő munkáról, melyet itt a scytha és maczedon légiók végeztek. Az út építését 104-ben szintén befejezték s a nagy császár emlékét a Kazán szorosban Ogradina fölött egy művészi kivitelű emléktáblával örökítették meg, mely közel két ezredév után ma is büszkén hirdeti a nagy alkotások mesterének, a leghatalmasabb és legjobb Traján császárnak emlékezetét.

A tábla egy ernyőszerkezetűleg lefaragott sziklafalba van vésvé, művészileg díszített kerettel, két oldalán szárnyas géniuszokkal, amelyek azonban ma már alig látszanak.^[10]”

9 Csodálatos látvány lehetett.

10 Gonda Béla: Az al-dunai Vaskapu és az ottani többi zuhatag szabályozása, 61. o.

Az Al-Duna mentén öt római császártábla található. Kettő Tiberius, egy Vespasianus, egy Domitianus és egy Traianus. A Traianusé a legnagyobb. Méltán megérdemli, hiszen ő többet épített, mint az elődei együttvéve. A tábla két oldalán jól látható az egykori vontatóút sziklába vésett része. A gerendákra kihelyezett toldása és a korlátja már a múltba veszett.

A fotót Hutterer Géza orsovai fotográfus készítette az 1890-es évek legelején

(A fotót a Magyar Környezetvédelmi és Vízügyi Múzeum - Duna Múzeum archívuma őrzi.)

A tábla erősen megkopott feliratának kibetűzése sok fejtevést okozott a tudósok körében.

Otto Benndorf által a Corp. Inscript. Latin. III. pótkötetében (supplementum pars II.) 8265 (=1699 cf. Eph. II. n. 502.) a felirat végleg megállapított szövege:

IMP. CAESAR. DIVI. NERVAE. F
NERVA TRAIANVS. AVG. GERM
PONTIF MAXIMVS TRIB POT IIII
PATER PATRIAE COS III
MONTIBVS EXCISIS ANCONIBVS
SVBLATIS VIAM Fecit^[11]

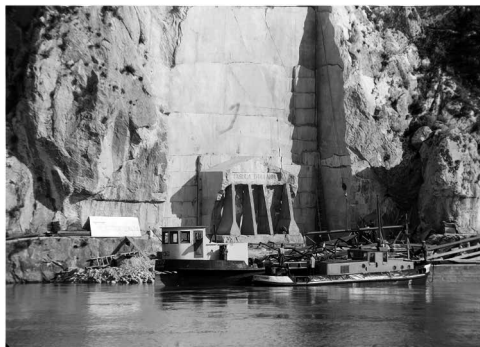
(az utolsó előtti sort így is magyarázzák:
MONTIS ET FLVVI DANVBI RVPIBVS)

A felirat hozzátétőleges fordítása:

„Uralkodó császár, az isteni Nervus fia, Nerva Traianus, Augustus Germanicus, Pontifex Maximus, negyedjére a nép képviselője, a haza atyja, háromszoros konzul leküzdötte a hegyek és a Duna szikláit és ezt az utat építette”

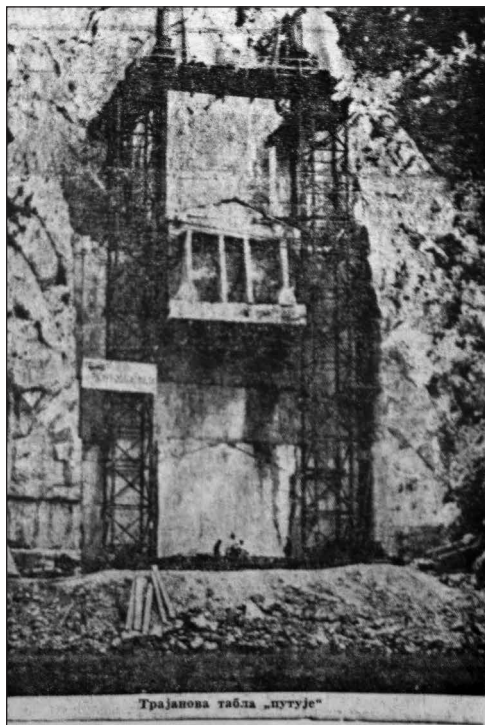
(Fordítás: <https://www.balkaninfo.hu/traianus-tabla/>)

Amikor a Vaskapu I. vízerőmű építése elhatározottat, a jugoszláv államvezetőség leletmentésre felszólította az ország műemlék védőit, régészeit, egyetemeit, hogy ássanak le a földre ameddig csak tudnak és mentsek a menthető. Elhatározták a Traianus-táblának a mentését is, hiszen a felduzzasztott víz azt is örökre ellepte volna. Ezért a tábla két oldalán és a hátánál függőlegesen egy „liftaknát” vágtak a szikla falába, amin emelők segítségével a tervezett vízszint fölé emelhetők a kétezeréves, nagyértékű táblát.

A Traianus-tábla „liftaknájának” kivésett helye
(Fotó adományozó: Szabó Gábor – fortepan.hu/hu/photos/?id=174771)

11 Téglás Gábor: Újabb adalékok az al-dunai zuhatagok sziklafelirataihoz, 25. o.

A „lift” magasba emeli Traianus tábláját, elszakítva őt a római hadiút-testvérétől
(<https://dunaiszigetek.blogspot.com/search/label/Orsova>)

„Traján táblája az, a meredek sziklafalba vágva, két szárnyas angyal tartja, s a sarkait delfinek veszik körül, a táblán az isteni császár emberi művének emléksorai.”
(Jókai Mór: Az arany ember, 30.o.)

Traianus táblája 2021 augusztusában.
A tábla két oldalán fölül megtalálhatók a Jókai által emlegetett delfinek, valamint a 20. század művészeinek „mesterművei”
(Fotó: Mályi József 2021. augusztus)

A szerb műemlékvédelmi szakemberek 2024 tavaszán felállványozták a táblát. Remélhetően felújítják a régi vésett betűket és a „modern művészek” remek műveit eltüntetik majd e nagyjértékű műemlékünkéről
(Fotó: Mályi József 2024. április)

VIII. fejezet: Kazán-szoros

- Decebal szobra
- A Kazán-szoros
- A Duna mélysége a Kazán-szorosban
- Folyamszabályzó és vontatóút építési munkák a Kazán-szoros két oldalán
- A balparti vontatóút építésének nehézségei
- Veterani tábornok és a róla elnevezett barlang
- Ponikova-barlang
- Széchenyi-tábla és kálváriája
- KBV bélyegző a Nagy-Csukár peremén
- Túra a Nagy-Strebec tetején

Decebal szobra

Ahány könyvet kinyitunk a római korokat kutatva, egybehangzón mind-mind Traianus császárt dicséri, isteníti. Legyen az a Vaskapu kővé vált könyvtára – Traianus építményeinek Duna menti sokasága, legyen az a Római Birodalom krónikása, vagy akár Jókai Vaskapus könyve.

A Duna másik oldalán egy kicsivel közelebb a (Kis) Kazán-szoros kapujához, a Mraconia-patak kiöblösödésében, van egy egyedülálló sziklatorony, annak a Dunára néző homlokába van belefárgva Decebalt mintázó 40 méter magas, 25 méter széles gigantikus arcképe. Farkasszemet néz régi ellenségének kétezer éves, angyalok őrizte táblájával. A Mount Rushmore National Memorial mintájára faragott arckép a hős dák királynak kíván emléket állítani az idők végezetéig. A mai román történetírás a románságot „emberemlékezet óta” a hős dák vezér leszármazottjának tartja. Az in memoriam-Decebal a nemzeti érzülettel túlhevített románok zarándokhelyévé vált. Az éppen ezért egyes érzelmekkel fogadott szobor az Al-Duna egyre látogatottabb úti célja lett. De most a gyönyörű Kazán-szoros bejáratában, próbáljuk elvonatkoztatni magunkat egy nép görcsös gyökérkeresésétől! Decebalt a dákok hadvezérét, királyát és az őt mintázni szándékozó szobrot

jellemezzük röviden a tőlünk telhető legobjektívebb módon!

A római történetíró (Tacitus?) így írt Decebal-ról:

„Nagyszerűen ismerte a háború művészetét és hasonlóképpen nagyszerűen cselekedett. Pontosan támadott, idejében visszavonult, mesterien alkalmazta a csapdába ejtést, derekasan harcolt. Úgyesen kihasználta a győzelmet és hasonlóképpen úgyesen tárgyalt vereség után. Ezért is sokáig méltó ellenfele volt a rómaiaknak.”

(Forrás: Aleksander Krawczuk: Római császárok, 147. o.)

El kell ismerni, hogy Decebal nem csak jó harcos, hanem valóban bravúros tárgyaló is lehetett, amikor veresége ellenére (a győztes) Domitianus-szal 89-ben olyan békeszerződést tudott kötni, amiért Domitianust Rómában meggyűlölték, halála (meggyilkolása) után „nem sorolták az istenek közé”, sőt a nevét is felejtésre ítélték. Domitianus katonái a Dojke sziklapadnál lévő tábláját Tiberius és Vespasianus (apja) táblájától távol, eldugott helyen faragták meg, a szövegezését hányaveti módon alkották meg és utólag a nevét is megpróbálták kivésni a tábláról. *(Az ember egyik legnagyobb büntetése, ha az írmaját is eltüntetik.)*

A csavaros eszjárású Decebalra jellemző volt, hogy a legyőzőivel kötött szerződéseket nem tartotta be, újra és újra megszegte azokat, ez lett végül 106-ban a végzete is. Traianus császárt más fából faragták, mint Domitianust.

A munkálatokat Iosif Constantin Drăgan Romániából elszármazott olasz olajmilliárdos üzletember finansírozta. Drăgan Lugoson született 1917-ben. Bukaresti és itáliai tanulmányai befejeztével a Vasgárda híve és a dákoromán kontinuitás elmélet egyik legelkötelezettebb hirdetője lett, erről tanúskodik az ő finanszírozásában elkészült szobor és talán ezért is van némi ellenérzés a szoborral kapcsolatban.

A szobrot ipari alpinisták 1994-ben kezdték faragni. Kétezerben, amikor először találkoztam vele, hiányzott az orra. Később vasbetonnal pótolták. A faragásokkal 2004-ben végeztek

(Fotó: Mályi József 2024. április)

Decebal bozontos fején, a sziklatüske tetején:

„... mint ha volna feszület.

Zsibongva hadával a völgyben alant

Ali győzelem-ünnepet ület”.

(Arany János: Szondi két apródja)

A Kis-Kazán-szoros alsó kapujában, Széchenyi vontató útján egykor hajóforgalmat irányító jelző állomás működött. Jelen időben egyre csinosodó kicsi ortodox templom, a Mraconia-kolostor őrködik a kijáraton

(Fotó: Mocsári László 2024. április)

Az 1993 után épült kolostor falai közt idézik az Isten békét hirdető szavait. A templom alatt Románia felirattal hatalmas trikolor található, ami a Miroč-hegység (Mali Štrbac) tetejéről is jól látható, tele a román hősök emléklakettjeivel.

No comment: Avram Iancu (1824-1872)
plakettje

(Fotó: Mályi József 2024. április)

„Uram segíts, hitetlen vagyok,
Nem látok mást csak harcot,
Békét hirdet minden szavad,
Mondd melyik az igazi arcod?”

(Napoleon Boulevard: Uram segíts)

Drăgan egyszer arra kérte a szerbeket, hogy a Kis-Strebec (Mali Štrbac -Мали Штрбац 626m) szemközti sziklafalába ők is faragjanak szobrot Traianus-ról gondolván: „Hol van már a Római Birodalom, miközben a dákok utódai – a románok, még mindig itt vannak a történelem színpadán?” Drăgan kérését a szerbek elutasították. 91 esztendősen halálozott el 2008-ban, négy évvel álma beteljesülése, a Decebal-szobor elkészülte után.

(Források: <http://erdelyiportal.ro/muzli/a-ki-raby-aladin-es-a-nagyroman-mecenas>
<https://foldjaro.hu/decebal-szobra-romaniaban/>)

A Kazán-szoros

Talán az egész Duna folyam leglátványosabb, leglátogatottabb szakasza a két Kazán-szoros. Sokan a Kazán-szorost vélték a dunai Vaskapunak. Itt, nincs pardon. A Duna nem tud se jobbra, se balra kitérni. Egy szűk sziklafolyosóba kényszerül, magas mészkőszirtek szorításában.

„Mikor a nagy Sterbec hegytető a szerb parton eltűnik, következik ismét egy új sziklafolyosó, mely a Dunát ötszázötven lányi mederbe szorítja össze. E bércfolyosó neve a „Kazán”. Kétháromezer lányi meredek sziklafalak mind a két oldalon, miknek kanyarulatai opálszín ködökbe mélyednek el. Az egyik meredek fal oldalából ezerlányi magasról esik alá egy barlangból kilövellő patak, mint vékony ezüstsugár, mely köddé törve ér alá, mire a Dunába jut. A két sziklafal szakadatlan; csak egy helyen válik kétfelé a bérc, s az alpesi völgyborongásból e szakadékon át egy virányos táj dereng keresztül, a távolban egy karcsú fehér toronnyal. Az ott Dubova tornya, az ott Magyarország.”

Timéa le nem vette a szemeit e látványról, míg a hajó el nem haladt előtte, s a bércek megint összecukódtak a szép táj fölött, s ismét az alpesek árnya takarta be a mély szakadékat.”

A Kis-Kazán-szoros kapujában található Traianus császár táblája. Jól látható az egykori sziklába vésett római hadiút és a táblát kike-rülő egykori galéria-út gerendáinak furatai
(Ismeretlen festő metszete)

A Magyar Környezetvédelmi és Vízügyi Múzeum
Duna Múzeum archívumából)

„Úgy képzelem – szólt Timéa a biztoshoz –, mintha egy hosszú, hosszú börtönfolyosón keresztül mennénk be egy országba, amelyből nem lehet visszajönni többé.”

(Jókai Mór: Az arany ember, 30. o.)

Mednyánszky László: Vaskapu

(Ez a kép valójában a Nagy-Kazán-szoros látképe e csodálatos festményen)

(Forrás: <https://ma7.sk/muveszet/oreg-festo-menyen-innen-indul-az-attak-mednyanszky-laszlo-a-boldogtalansag-festoeje>)

A Duna Donji Milanovactól Ogradináig 25 kilométeren keresztül É-ÉK-i irányban folyik ugyan úgy, mint Magyarországon a Dunakanyarban a Szent Mihály-hegynél s Nagymarosnál.^[1] Donji Milanovactól a Nagy-Kazán-szoros „bejárati kapujáig” 600–1200 méter között változik a szélessége. Plaševita alatt 3 km-re, bal felől a Cracu Turcului hegyfok szűkíti le a folyó medrét. A vontatóút (Széchenyi út) építésekor a hegy láb ölében felvonulási barakkok álltak. A túloldalon a Kalnik-szikla alkotta a kapu másik oldalát. A Duna szélessége a Nagy-Kazánban jelentősen lecsökken, átlag szélessége alig haladja meg a 180 métert. Több kisebb szűkületen és tágulaton megy keresztül egészen a Dubova – Dunatölgyes öblözete előtt található 151 méter szűk kapuig. A szoros balpartját (román oldal) a víz fölé emelkedő Nagy-Csukár, a Succaru Mare teljesen függőleges mészkőfala határolja, melynek tetőszintje (300 m), alig hullámzóan követi

1 A Duna Szent Mihály-hegyi szakasza sokkal rövidebb.

a folyamat. A jobbparton, a szerb oldalon a 768 m magas Nagy Strebec, a Veliki Štrbac mészki orma több lépcsőben 700 métert emelkedik a Duna fölé.^[2] A Kis-Kazán-szoros kicsit rövidebb, az őt követő hegyei kicsit alacsonyabbak (mindenben egy kicsit kisebb, mint a nagyobbik testvére), a balparton a Kis-Csukár, a Succaru Mic, a jobbparton a Kis-Strebec, a Mali Štrbac (626 m).

Tehát a Kazán-szorosokban a Duna szélessége lecsökken, mélysége és sebessége viszont alaposan megnő. A sebesség, a szűkületek és tágulatok váltakozásával több nagyobb forgó – örvény keletkezett. Komoly hajózási gondot ugyan nem jelentettek, de jó volt vigyázni velük. Az örvények – a fortyogók miatt nevezték el kazánnak a Kazán-szorosokat. Még ma is, a vízlépcső megépítésével a Duna lassabb folyásával is akadnak itt kisebb-nagyobb, de már nem olyan veszélyes örvények, mint korábban, elsősorban a Nagy-Kazán-szoros bejáratában (974 fkm), közel a Széchenyi táblához.

A Duna mélysége a Kazán-szorosban

„A Kazán-szoros felső része a Nagy-Kazán, a hosszabb és keskenyebb (974-970 fkm), az alsó a Kis-Kazán valamivel szélesebb, de rövidebb (967-964 fkm). A kettőt a dubovai kiömlődés választja el egymástól. A Nagy-Kazán átlagos szélessége alig haladja meg a 180 m-t, a legkisebb szélessége pedig 151 m. Mélysége viszont 30-40 m között változik, sőt vannak helyek, ahol a 75 m-t is eléri. (Itt tehát a Duna fenéke 16-18 méterrel alacsonyabb, mint a csaknem 1000 km-re levő befogadó Fekete-tenger szintje!).”

(Töry Kálmán: Az Al-Duna szabályozása Vízügyi Történeti Füzetek 5. Budapest, 1972.)

„Ha egyszer kiszáradna a folyó ezen a szakaszon, érdekes túra lenne végigjárni a mederfeneket,

2 A Kazán-szorosokat határoló jellegzetes mészki hegyek a jura földtörténeti időszakhoz köthetők.

amely közel sem egyenletes: Galambócnál például 60 méter tengerszint feletti magasságban húzódik, míg a mindössze 170 méter széles Nagy-Kazánban »feneketlen árkot vájva a sziklamederben« 7,5 méterre megközelíti a tengerszintet (de azt el nem éri, a közkeletű vélekedéssel ellentétben).”

(Telbisz Tamás: Ahol a Duna elhagyja a Kárpát-medencét. Földgömb 2007/2. szám)

Na, most melyik tudós férfinak higgyünk? Telbisz Tamás Ferenc egyetemi docens, az MTA doktora, valószínűleg pontosabb, frissebb adatokkal szolgál, mint a vízügyi kollégája^[3]. Az, hogy a Duna fenéke milyen mély a Kazán-szorosban, igazából nem egy lényegbevágó kérdés. Az, hogy a Duna fenéke milyen mély a Kazán-szorosban, „*úgyis egyre megy s amit nem tudhat más, csak egy meg egy. Porzó-szagú, sötét hivatalokban, az is csak egy adat.*” Az is csak érdekességszámba menő kérdés, hogy jelenleg a Vaskapu I. vízerőmű duzzasztása miatt itt a vízszint mekkorát emelkedhetett. Nagyjából elfogadott, hogy az erőműnél a Duna vize 30-33 métert emelkedett. A lejtési viszonyok miatt a Kazán-szorosokban már csak legfeljebb 20 méter körüli emelkedéssel számolhatunk.

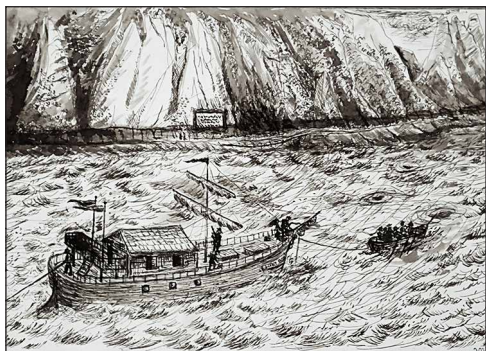
Töry Kálmán szerint a korábbi átlagos vízszint 30-40 méter között változott, sőt voltak helyek, ahol a 75 métert is elérte, vagyis jelenleg helyenként maximum 90 méter körüli vízoszlop lehetséges.

3 Töry Kálmán, sz. Tögl (Budatétény, 1891. február 10. – Budapest, 1975. április 17.) vízépítő mérnök, hidrológus, térképész, vízügyi és folyamszabályozási szakember, a Duna medrének felmérője és mélységvonalas medertérképének elkészítője, a kisvíz-szabályozási rendszer kidolgozója. 1945-től a Vízrajzi Intézetben dolgozott. Itteni munkája során elvégezte a Duna egész magyarországi szakaszának részletes mederfelmérését, elkészítette a folyó mélységvonalas medertérképét és megírta a Duna monográfiáját. Az Al-Duna mederviszonyait, valószínűleg csak „másodkézből” ismerte.

Folyamszabályzó és vontatóút építési munkák a Kazán-szoros két oldalán

Az Al-Duna mentén a hajózási gondokat elsősorban a kis víz, az alacsony vízállás okozta. A Kazán-szorosban, ha volt is hajózási probléma, az a korabeli jégtorlaszok miatt alakulhatott ki. A tavaszi jégzajlás miatt a Kazán-szoros alatt a Duna vize kissé felduzzadt, az alatta lévő Jucz-zuhatag ideig-óráig könnyebben volt hajózható. De erről majd később beszélünk.

A Kazán-szorosokban mindig elég mély víz fogadta a hajókat, így a folyamszabályozási munkáknál a mederfenékekkel nem kellett foglalkozni, a hajók fölfelé vonzásával annál inkább. Ezért az Kr.u. első és a második század idején a Római Birodalom légiói (scytha és maczedon légiók) a Duna jobbpartján a Miroč-hegység (Kis-és Nagy Strebec) oldalába, a kemény mészkősziklába vájva keskeny vontató-hadi utat építettek, amit helyenként fagerendázatú konzolokra, a sebes ár fölél galériszerűen kiterjesztettek. Nem volt az olyan széles, mint, amit 1833-és 37 között Széchenyi vezényletével a balparton építettek. Persze, Vásárhelyieknek a sziklarepesztéshez már korszerűbb eszközök álltak rendelkezésükre, mint a rómaiaknak.

Magyar Zoltán: Római hadiút a Kazán-szorosban. A Szent Borbála és legénysége

„A vontató-út Moldova fölött és a Kazán-szorosban Plavisevicza és Orsova közt hiányzott.

Az utóbbi fontosabb és sürgősebb lévén, mielőtt felsőbb helyen az út kiépítése és az arra szükséges összeg engedélyeztetett, legelőször is ennek az építését kezdték meg; s ez a munka a maga nemében valóban méltó párja az aldunai zuhatagok szabályozásának.

Már maguk a tervezéshez szükséges részletes fölvételek is rendkívüli nehézséggel jártak e meredek sziklafalak közé zárt keskeny folyamrészen, ahol minden pillanatban életével játszott mérnök és munkás egyaránt.

Széchenyi nagy súlyt fektetett ennek az útnak mielőbbi kiépítésére, amelyet arra is remélt fölhasználni, hogy a törököt a szabályozó munkák iránt engedékenységre bírja.”

(Gonda Béla: Az al-dunai Vaskapu és az ottani többi zuhatag szabályozása, 78. o.)

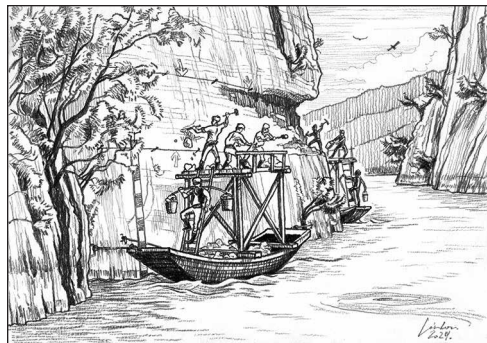
A balparti vontatóút építésének nehézségei

Azt, hogy Milos fejedelemnek a Vaskapu sziklarepesztő, mederszabályzó munkáihoz honnan és milyen feltételek között sikerült nagyszámú (1500 fő) munkást fogadnia, nem tudjuk. A magyar építésvezetőségnek viszont tudjuk, hogy sok baja adódott a megfelelő létszámú, a sziklanyűvő munkákhoz is értő gárdát előteremtenie. A cs. k. oláh-illír határőrvidék alkalmi és a közeli görögkeleti vallású munkások bérezése – a hozzá nem értése, valamint a sok fizetendő ünnepük miatt – rossz ár-érték-arányban állott. Az Almás-hegység közeli völgyeiből érkező cseh településekről^[4], valamint az oravicai és szászka-moldovai bányákból érkező bányászok valódi áldást jelentettek a Kazán-szoros sziklafalba vajt

4 A csehek a határország által 1826 és 1828 között szervezett telepeshullámban benépesítették Bigért (Schnellersruhe), Weizenriedet (Szörénybúzás), Tiszafaiújnyát, Tiszafát (Eibenthal), Újasszonyréret (Frauenwiese, Újogradena), Ravenszkat (Almásróna) és Sumicát (Cseherdős).

Forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/B%C3%A1n%C3%A1ti_csehek

útjának sziklarepszto-robantó munkáinál. A kőfaragókat Pestről és Magyarország távoli városaiból kellett hozatni.

Sándor Róbert: A sziklafaragó munkások ladikokra szerelt állványzatokról dolgoznak

A vontatóút építése kezdetén a teljesen függőleges mészköfal megtámadásához a sebes vízen a falhoz rögzített hajókra állványzatot kellett építeni. Az így elkészített állványzatra kezdetben a munkások alig mertek felmászni és azokon dolgozni. Később a félelmük eloszlott, a különleges munkát megszokták és 1837-re az az út elkészült, melynek „boltzata is van”. Sándor Róbert rajzán jól látható, hogy a víz szintjéhez (a legmagasabban mért vízálláshoz képest) még jócskán feljebb kezdték el kialakítani a vontató utat.

„Azon alapelv következtében, hogy az út nem csak vontató, hanem egyidejűleg közút gyanánt is szolgáljon, minden esetre kívánatos lett volna azt egész hosszában – két szemközt találkozó kocsik akadálytalanul közlekedhetése céljából, 5,6 méter szélességben létesíteni.”

(Gonda Béla: Az al-dunai Vaskapu és az ottani többi zuhatag szabályozása, 94. o.)

A helyi viszonyok és költségkímélés miatt az út szélessége Plavisevicza és Orsova között 4,75 métertől 7,58 méterig változott. Nyilván, a sziklafalba vésett út volt a keskenyebb, de így is sokkal szélesebben vajták ki, mint a szemközti vontató-hadiutat a rómaiak. Ahol az utat nem

lehetett az „alapelv” szerint kiszélesíteni, ott a hegy belső oldalában vezették el a nagyobb forgalmat lebonyolító közutat. A fotó közepén a Nagy-Csukár látható. A Duna felőli meredek oldalon, mélyen víz alatt alussza örök álmát a Széchenyi-út, a hegy belső oldalán fut a régi közút. A Nagy-Csukár lefutó gerinc éle (Cracu Turcului hegyfok?) és a közút közötti kicsi kiöblösödésben egykor kisebb település helyezkedett el. Itt álltak az útépítő munkások barakkjai.

A fotó a Nagy-Strebec oldalában a déli irányba lefutó a piros jelzésű turistaút pompás kilátópontjáról készült. A turista útvonal ezen részét 2016-óta a szerbek megszüntették (Fotó: Mályi József 2024. április)

Ott, ahol a sziklafalba már nem lehetett tovább hatolni, de kiterőket kellett építeni, ahol teherkocsik elhaladhatnak egymás mellett, mindenképpen szélesíteni kellett az utat, ott támasztó falakkal toldották meg a víz felé az utat. Az utakat gyönyörű, kőből épített mellvédfalakkal tették biztonságossá.

A Vaskapu I. vízerőmű építésekor a szerbek a Miroč-hegység (Kis- és Nagy-Strebec) oldalába jóval a várható vízszint fölé egy újabb utat építettek, sok-sok parkolóval, ahonnan gyönyörű rálátás kínálkozik a Kazán-szorosokra. A kétszer egy sávos keskeny út a kerékpáros turisták Mekkáját jelentette mindaddig, amíg rá nem eresztették a nemzetközi fuvarokat lebonyolító kamionsokat. Ezek után a bicajosokra az életveszély hatványozottan leselkedik.

A fotón a dubovai (dunatólgyesi) öböl és a Nagy-Kazán-szoros legszűkebb kapuja látható. Háttérben a jellegzetes mészkő orom, a Nagy-Strebec emelkedik a magasba
(Fotó: Mályi József 2024. április)

Veterani tábornok és a róla elnevezett barlang

„A két fal egyre magasabb, alant a Duna tükrre egyre sötétebb lesz; s hogy a zord panorámát befeljezze, az északi meredélyen előtűnik egy barlang, melynek szádához mellvédek vannak ragasztva; azokon lőrések ágyúk számára.

– Ez a Veterani-barlang! – mondja a biztos Timéának. – Itt harcolt száznegyven évvel ezelőtt háromszáz ember öt ágyúval egy egész török sereg ellen, s negyven napig védte magát.

Timéa a fejét rázta.

A biztos még többet is tudott pedig e barlangról felhozni.

– Most negyven éve, a miéink e barlangot véres harcban védték meg a törökök ellen. Az oszmanlik többet vesztek kétezer embernél e sziklák alatt. Timéa összevonta vékony szemöldéit, s oly jéghidegen nézett az elbeszélőre, hogy annak félbeszakadt a szájában a további dicsekedés. S azzal Timéa eltakarva száját a burnusszal, elfordult tőle, bement a kajütbe, és ki sem jött onnan estig.”

(Jókai Mór: Az arany ember / A „Senki szigete, 30. o.)

Vajon mi mindent mesélhetett volna még a hencegő Timár Mihály Veterani császári tábornokról, s a róla elnevezett barlangról, valamint

azokról a hősi csatákról, amit a „mieink” vívtak a törökök ellen, ha a mimózálelkű Timéa végig hallgatta volna? A világtörténet könyveit lapozgatva, a Veterani-barlang ostromait olvasgatva, egyre nagyobb tisztelettel adózhatunk a barlangot és a Nagy Csukár tetejét védők hősi helytállásáról. A barlangot védő császáriak között szép számmal voltak magyar katonák is.

Johann Friedrich Anton Ambrosius von Veterani

Olasz származású német-római hadvezér volt. Urbinói Hercegségben született 1643-ban. Már ifjú korában a Habsburg Birodalom szolgálatába szegődött, számos nemes származású honfitársával együtt. Kortársaival – Piccolominivel^[5], Caraffával^[6], majd Marsiglivel^[7] – nagyjából egyforma gyorsasággal emelkedett a ranglétrán, egészen tábornagy rendfokozatig. Az erdélyi császári haderő parancsnokaként esett el az 1695-ös lugosi csatában.

Veterani tehetséges katonatiszt volt. Előbb Caraffa, majd Badeni Lajos őrgróf bízta rá az erdélyi erők főparancsnokságát. Többször megütközött Thököly „bujdosóival”, kurucaival és a soknemzetiségű seregeivel. A csatákból legtöbbször ő került ki győztesen. Thököly néha, alig tudta elkerülni a fogságba esést.

5 Enea Silvio Piccolomini (Siena, 1643. – Prizren, Koszovó, 1689. november 9.)

6 Gróf Antonio Caraffa (Ugento, 1642. augusztus 8. – Bécs, akkori Habsburg Birodalom, 1693. március 6.) Hírhedten kegyetlen zsoldosvezér volt. 1687-ben ő állította fel az eperjesi vésztörvényszéket, melynek célja Thököly híveinek megbüntetése és a lakosság megfélemlítése volt. 1688-ban ő volt a Zrínyi Ilona által védett Munkács várát elfoglaló seregek vezére.

7 Luigi Ferdinando Marsigli (Bologna, 1658. július 10. – Bologna, 1730. november 1.) Marsigliről később, bővebben szólunk.

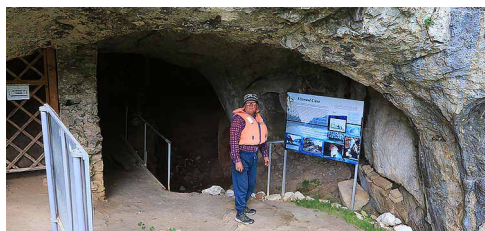
Veterani végzete az összeférhetetlen természetű, szintén olasz származású Aeneas Sylvius von Caprara tábornagy lett. Veterani kis seregét a támadó török fősereggel szemben magára hagyta a lugosi csatában. A törökök a császári sereg hősie ellenállását felmorzszolták, Veterani a csataterén hősi halált halt.

A barlang első ostroma: 1692. március 20 – május 02.

A török haderő az 1683-as sikertelen bécsi ostroma után folyamatos hátrálásra (defenzívára) kényszerült. „A hazánkat felszabadító” valóban hős Habsburg császári seregek a Budavár visszafoglalása (1686) után, folyamatosan kiszorították oszmán seregeket a Kárpát-medencéből. A harcok a dél-keleti végeken váltakozó harci sikerekkel jártak, mivel a császári erőket a Habsburgok nyugati szomszédai is leleköztették.^[8] 1690-ben fordult a kocka, Köprülü Musztafa visszafoglalta Belgrádot. Ekkor az osztrák hadvezetés, Belgrád Dunán történő ellátásának megakadályozására kiváló védelmi támaszpontot talált a Nagy-Kazán-szorosban a Nagy-Csukár meredek sziklafalából nyíló Piscabara nevű, nagy belső termekkel rendelkező barlangban. Badeni Lajos örgróf, az erdélyi császári haderő főparancsnoka utasította Veterani lovassági tábornokot, hogy küldjön csapatokat a barlangnak és környékének megszállására.

8 XIV. Lajos francia király a Habsburgok ellen irányuló háborúját a Bécs ellen megindított török támadás idején felfüggesztette. Amikor azonban a császári seregek biztosan fölülkerekedtek a török hadak felett, akkor az 1680-as évek végén újra indította a harcokat a Habsburgok ellen. A kétfrontos hadviselés következménye az lett, hogy a török sikeresen visszatérhetett az Al-Duna vidékére, újra befészkelhették magukat Belgrád falai közé. 1829-ig, az orosz-török háború lezárásáig a török az osztrákokkal vívott háborúi során, ki-bejárkált a Vaskapun. A császáriak nem tudták tartósan megszállásítani a helyzetüket az Al-Duna mentén.

D'Arnaud kapitány^[9] 1692. március 16-án érkezett 400 emberével és 5 ágyúval a helyszínre és azonnal megkezdte a barlang védfalakkal történő megerősítését. A törökök felfigyeltek az erődítési munkálatokra és már március 20-án megtámadták a barlangot, valamint a Nagy- Csukár tetején lévő Peth vár-tornyot és a körülötte lévő erődítéseket. Az első rohamokat a védők visszaverték. A vár és a barlang védelméhez újabb magyar, szerb és osztrák egységek csatlakoztak, így a védősereg létszáma április közepére meghaladta a 700 főt. Miután a törökök április 29-én a hegytetőt elfoglalták, a védőket mindegyesálig lekaszabolták, a magaslatról közáport zúdítottak a barlang előterébe, súlyos veszteségeket okozva a védőknek. Közben újabb és újabb török seregek érkeztek a barlang ostromára. D'Arnaud kapitány a kilátástalan helyzet miatt (füst, bűz, lőszer-és víz hiány, embervesztezés, sebesültek sokasága) május másodikán szabad elvonulás fejében kapitulált. A törökök az egyességet nem tartották be, a védőket foglyul ejtették. Szabadságukat csak kilenc hónappal később nyerhették vissza fogolycsere egyezmény által. A híres csata után a Piscabara-barlangot az Al-Duna menti császári harcok irányítójáról Veterani tábornokról Veterani-barlangnak nevezték el. *Tulajdonképpen D'Arnaud kapitány volt e barlang védelmének hőse, inkább róla illet volna elnevezni a barlangot, nem pedig Veteraniról, aki talán sohase járt ott.*

A barlang bejáratát egy épített kőfallal választották ketté. Innen egy 8 méter hosszú, 2 méter magas folyosóval lehetett a nagy terembe jutni. (Vízitúrázó a barlangban)
(Fotó: Mocsári László, 2024. április)

9 Egyes krónikák szerint, D'Arnaud kapitány talált rá a barlangra és fedezte fel a barlangban rejlő védelmi lehetőségeket.

A nagyterem mérete: 35x30méter,
a magassága kb. 20 méter
(Fotó: Mocsári László, 2024. április)

Keleti irányába a barlang kétharmad magasságában a Duna felé egy 2 méter átmérőjű természetes kerek nyílás adta a barlang természetes megvilágítását
(Fotó: Mályi József 2015. április)

A barlang második ostroma: 1788. augusztus 11-31.

1787-ben a török hadat üzent Oroszországnak. A következő év februárjában Ausztria is belépett a háborúba a szövetségese, Oroszország oldalán. A Habsburgok Belgrád visszafoglalására készülve, ismét el akarták zárni Belgrád utánpótlási útvonalát. Elfoglalták Orsovát, de Új-Orsovát (Ada Kaleh-ét) nem sikerült visszafoglalniuk, ezért újra a barlangvárat és a fölötte lévő fennsíkot használták fel a dunai kiszolgáló út lezárására.

„Az erdélyi hadtest parancsnoka, Wartensleben tábornok utasította Maovecz Ádám századost, hogy 280 emberrel és 11 ágyúval foglalja el a barlangot, majd zárja el a dunai hajóutat. Maovecz, akihez időközben Stein őrnagy zászlóalja és ágyúi is csatlakoztak, a barlangnak és környékének korábbi erődítéseit helyreállította, valamint a Csukár-hegy fennsíkját védművekkel alaposan megerősítette. Néhány hét elteltével, 1788. augusztus 10-én megérkezett a Mehmed Memis pasa vezette török sereg, amely 7000 gyalogost és 1000 lovast számlált.”

(Forrás: Karczag Ákos – Szabó Tibor:

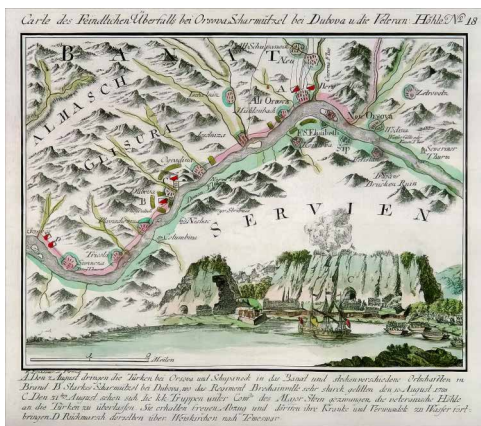
A kétszer ostromolt barlangvár

A Veteráni-barlangvár második ostromáról kevés hiteles tudósítás található. E két hadtörténetész tollából származó tudósítás elfogadható, de az, hogy a törökök által megszállt Belgrád szomszédságából, Zimonyból 12 ezer fős felmentő sereget tudott küldeni a császáriak erdélyi parancsnoka, az kissé kétséges.)

Augusztus 11-én nagy emberveszteséggel járó kegyetlen öldöklés vette kezdetét, mely hetekig tartott. Augusztus 30-án a támadók döntő rohamra szánták el magukat. A rohamot a védők elhárították, az ellenség egy nap alatt 2000 harcosát veszítette el, másnap a védők mégis csak megadásra kényszerültek. Ebben az esetben azonban a távozó helyőrséget az ellenség élelemmel és borral kínálta. „Kíméletességük és előzékenységük oka abban rejlett, hogy hírért vették: Zimonyból 12 ezer fős császári sereg indult a barlang felmentésére.” Gáláns viselkedésük dicséretre méltó, ritka pillanat a harcoló felek történetében.

„Végtül végig egy egész történet az a két sziklapart, két nemzet története, kiket a bolond sors arra választott ki, hogy egymást pusztítsák, s akiknek itt volt minden harc kezdetén a legelső találkozójuk. Az egy hosszú katakomba, mely száz-meg százvezernyi hősnök csontját őrzi.”

(Jókai Mór: Az arany ember)

A korabeli metszet ugyan Orsovára fókuszál, de a térkép alatti csatajelenet a Veterani-barlang ostromát szimbolizálja

(Forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/Orsova#/media/F%C3%A1jl:P_Ponheimer_-_Or%C8%99ova_fortress.jpg)

Készítette: Muzeul Național al Hărților și Cărtii Vechi, Romania, Közkincs, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=11326220>)

Széchenyi „főhadiszállása” a Veterani-barlangban

„Széchenyi egyrészt az út építése, másrészt a zutathatokban folyó munkálatok megtekintése végett többször leutazott Orsovára s időnként huzamosabb időt töltött a helyszínén, hogy a munkálatokat siettesse. Ezen idő alatt rendszerint a Veterani barlangban volt főhadiszállása. Többször látott e barlang vendégeket és jóformán innen vezették az összes építési munkálatokat.”

(Gonda Béla: Az al-dunai Vaskapu és az ottani többi zuhatag szabályozása, 80.o.)

Ponyikova-barlang

„Egy kis patak mindig rohant, s közben csak énekelt, egy sziklafal útjába állt, s a dálnak így vége lett.”

(Máté Péter: Elmegyek Szövegíró S. Nagy István)

Így lett vége a rövid életű kis Ponyikova-patakny is. Az Almás-hegységben alig, hogy megszületett, az 57-es kőzutat keresztezve, meredek mészkőfalnak ütközött s a dálnak így csak hamar vége lett. Várta őt a Nagy-Csukár hatalmas tátott szája a hegy dél-nyugati oldalában. A kicsi patak óriási kövek között eltűnve, a hegy gyomrában kiutat keresett magának. 400-500 méter bújócska után került ismét felszínre, ahol elnyelte őt a felduzzasztott óriási folyam, a Duna. De a kicsi patak emléke nem tűnt el örökre. Az őt bújtató barlang megőrizte a nevét és emlékét, ez a Ponyikova-barlang.

„Emberkém, nem halok meg ott,
nagy víz borít rám fény-síkot,
nem vész el egy cseppem se, nem,
csak nem lát többé senki sem.”

(Weöres Sándor: A gyermek és a patak)

A barlang várja látogatóit, akik a Duna felől szoktak kis motoros hajókkal érkezni. Néhány méterre bemerészkednek a barlangba a vízzel telt szájába, majd visszafordulva vágatnak tovább a Traianus-tábláig. Csak nagy ritkán merészkednek tovább még 200 métert a Széchenyi-tábláig. (A Nagy-Strebec tetejéről nézelődve is meg lehet állapítani, hogy a kis motoros hajók magyar turistákat szállítanak-e vagy sem. Ha a hajósnép éppen csak bekukucskált a Ponicsova-barlangba és máris visszafordul, akkor azon a hajón nem voltak magyarok. Ha viszont tovább pöfögnek a Széchenyi-tábláig, biztosra vehető, hogy azokon a hajókon magyarok is voltak.)

Egykoron a Ponyikova – és a 200 méterre lévő Veterani-barlangot partszegélyre épített mellvédek kötötték össze, része volt a Veterani-barlang védelmi rendszerének. Ádáz csatározások során, sok száz és ezer harcos vesztette itt életét. Az ezen a helyen megforduló turisták biztosan nem gondolnak az itt elesett katonákra. Jelenleg közel 15-20 méter víz borítja a mellvéd romjait.

A Ponyikova-barlang fontos szerepet játszott a Ceaușescu-rendszer idején a Jugoszláviába szök-

ni akaró merész vállalkozók körében. A barlang több, mint másfél kilométer összhosszúságú járatrendszerének¹⁰ zeg-zugaiban megbújva várták ki az indulásuk legalkalmasabb pillanatát. Aztán vagy sikerült megszökniük, vagy rajta vesztek.

A barlang a Délszláv háború idején is fontos szerephez jutott. Szerbiában a jugoszláv embargó idején nagyon nehéz volt üzemanyaghoz jutni. Innen a barlangból indulva a romániai szerb testvérek szívesen segítettek a szerbiai testvéreknek, amivel persze maguk is jól jártak. A csempészet ősi mesterség itt az Al-Duna mentén. Jókaitól már idéztük e mesterség, szép „családi vállalkozás” részletes leírását az Ada Kaleh és az Ogradena fejezetben, amiben részt vettek pandúrok és betyárok békés egyetértésben, egymás érdekeit tiszteletben tartva.

„Boldog-boldogtalan nekivágott a Dunának benzines bődönökkel süllyedésig megrakott vízi alkalmatosságaival. Életük kockáztatásával is átkeltek a folyamon; a módosabbja, aki már megszedte magát, a határrendőrök, vámosok motorcsónakjainál gyorsabb járművekkel szelte a vizet. Akit elkaptak, igyekezett szót érteni a hatóságokkal, ilyenformán a gránic őrizői is megtalálták a maguk számítását: kivagyri villáik gombamód szaporodtak a Duna menti falvakban.”

(Szilágyi Aladár beszámolója az Erdélyi Riportban.)

A barlang felső szájánál egy autó roncsaival találkoztunk. Ifjú korában talán AUDI lehetett (Fotó: Mocsári László 2024. április)

Találgattuk, hogy hogyan kerülhetett ide, ahol a „madár se jár”. Talán egy nagy áradás hozhatta le ideig? Az a valószínűbb, hogy a délszláv háború idején a barlangon keresztül megélénkült a csempész forgalom, egy rendőri üldözéskor hirtelen úgy kellett eltüntetni ezt az autót, hogy a rend őrei sohase találhassák meg. Így, mind-azok a turisták, akik a barlangot járják – akár nap mint nap – találkozhatnak a kocsis roncsaival a barlang Dunáig jól járható patakmedrében, hiszen az áradó vizek szépen szétterítették a roncs alkatrészeit a járat teljes hosszában.

Ponyikova-barlang. Motoros hajókkal csak a barlang bejáratáig viszik be a turistákat, kis lélekvesztőkkel (kajakokkal, kenekkel) még száz métert lehet beljebb evezni (Fotó: Mályi József 2021. augusztus)

Széchenyi-tábla és kálváriája

Gróf Széchenyi Istvánnak szívügye volt a dunai kereskedelmi út bekapcsolása a világrekeskedelmi hálózatba, az al-dunai zuhatagok biztonságos hajózhatóvá tétele, nem kevésbé a

¹⁰ Több egymásból ollózott írás szerint a barlangjáratok összhossza 1666 méter.

balparti vontatóút megépítése. A mederfenék sziklarepesztő munkái folyamatos finanszírozási nehézségekbe ütköztek, főleg I. Ferenc császár halála után. Az Orsova és Plaviševiča közötti szakaszt, vagyis leginkább a Két Kazán-szorosban építendő út építését még folytatni lehetett. 1837-ben adták át a forgalomnak. A partmenti vontató és közút Ó-Moldova és Orsova között a teljes hosszában jóval később készült csak el. Ezt az utat Széchenyiről 1885 körül nevezték csak el és akkor készítették el a Magyar Mérnök- és Építészegylet megbízásából a Gróf Széchenyi István előtt tisztelgő márványtáblát is.

Széchenyi emléktábla. — Széchenyi Gedenklafel

Az egykori Széchenyi-tábla a Duna 973,3 fkm-nél a Nagy-Kazán-szoros sziklafalába vésvé

(Forrás: <https://sokszinuvidek.24.hu/viragzo-videkunk/2023/10/03/al-duna-fantasztikus-vilag-tortenelem/>)

A Vaskapu I. vízerőmű megépítésével és a Duna vízének (Sibb szerb településnél) 30-33 méterrel történő emelkedésével – mint már említettük – sok település, lakott és lakatlan sziget, a régi római hadiút és Széchenyi útja, valamint a Széchenyinek emléket állító tábla is víz alá került. A Traianus-táblát a jugoszlávok a várható vízszint fölé emelték, a románok a Széchenyi-táblát hagyták a vízben elmerülni. Ennek kapcsán a románokra kigyót-békát lehet kiáltani, aminek lenne is némi alapja. De, ha egy kicsikét belegondolunk abba, hogy (enyhén szólva) a magyarsággal nem szimpatizáló akkori román vezetésnek kisebb gondja is nagyobb volt annál, hogy a hatalmas táblát a helyéről kivesse, majd

kiemelve helyéről a sziklafalon feljebb emelje. A Traianus-táblát függőlegesen kivésett „liftaknában lifteztették” emelték feljebb, ugyanezt a Széchenyi-tábla esetében nem volt megoldható. Sokkal nagyobb nehézségek és költségek mellett lehetett volna csak a táblát feljebb emelni. Az azonban mindenképpen szomorú, hogy voltak próbálkozások egy-egy kisebb tábla kihelyezésére, de ahány kis táblát kihelyeztek a régi tábla fölé azt pillanatok alatt „ismeretlen tettesek” azonnal eltávolították.^[11] Yáky Gábor a Magyar Hajózási Egyesület lehetetlent nem ismerő elnökének kezdeményezésére, majd hosszantartó diplomáciai tárgyalások eredményeképpen 2018. május 27-én vasárnap ünnepélyes keretek között egy 600 kilogrammos rozsdamentes táblát helyeztek ki és avattak fel. Az ünnepségen beszédet mondtak: Ijgyártó István külügyi államtitkár, Csűry István, a Királyhágómelléki Református Egyházkerület püspöke, Pál József Csaba, a Temesvári Katolikus Egyházmegye püspöke, Zákonyi Botond Magyarország bukaresti nagykövete és Yáky Gábor a táblaavatás motorja. Az ünnepségen jelen volt Marius Stoica Orsova polgármestere is.

Széchenyi emléktábla napjainkban
(Fotó: Mocsári László, 2024. április)

¹¹ 2005. június 15-én Gróf Széchenyi Ödön és a Magyar Hajózási és Yacht Egylet által kihelyezett táblácskát is eltávolították!

KBV bélyegző a Nagy-Csukár peremén

Az Első Kárpát-koszorú Expedíció 1995/96 telén azt vállalta, hogy folyamatos gyalogolással és túrasível végig járja a Kárpátok 1500 km hosszú hegláncát, a koszorút Orsovától Dévényig. 1995. december 5-én indult Orsováról, öt hónap alatt, legalább 2600 km leküzdésével 1996. május 1-én érkezett meg Dévénybe. A nagy túra megálmodója és teljesítője azzal az újabb tervével lépett be a Magyarországi Kárpát Egyesületbe, hogy a bejárt útvonalat az egyesület segítségével az európai hosszútávú túraútvonalak sorába illeszti. Ebből a tervből az orsovai táblavatáson kívül nem lett semmi. Vámos László a Pestkönyéki Kárpát Egyesület karizmatikus elnöke először 2004-ben szervezte meg a Második Kárpát-koszorú túrát (2004. május 1. és szeptember 18. között), majd 2010-ben elindította a Kárpátok Bércein Vándorút programját.

*A Kárpátok Bércein Vándorút első bélyegzőjének elhelyezése a Nagy-Csukár tetején 2010. szeptember 18-án
(Fotó: Mocsári László)*

Vámos László és csapata a Kárpátok Bércein legalább 2000 km hosszú szakaszon rengeteg keményfémplakás bélyegzőt helyeztet ki. A legtöbb bélyegzőjét ismeretlen tettesek már kivették. Az első bélyegző még a helyén van, az azóta felnőtt bokrok jótékonyan takarják. A programja digitális technikával megy tovább.

*Kilátás a Nagy-Csukár tetejéről. A tószzerű víztükör a dubovai öböl, északi partján a fiatalul elkülönülve csiribiri yacht club épült és az úgazdagok szállodái, valamint pazar házai szaporodnak. Szemben velünk a Kis-Csukár és a Kis-Kazán-szoros látható. Távolban az Orsovai- és a Mehádia-hegység kéklik
(Fotó: Mályi József 2024. 05. 01.)*

Túra a Nagy-Strebec tetején

A Kazán-szorosok és környéke Európa egyik leglátványosabb vidéke. A 19. században, világszerte sorra alakultak a turista és hegymászó egyesületek. Az Al-Duna mentén, elsősorban Herkulesfürdő-Orsova-Ada Kaleh és a Kazán-szorosok mágnesként vonzották az úri osztály utazni vágyó kalandorait. Jelen időben már szélesebb „néprétegek” is nyugodtan tervezhetnek pompás kirándulásokat a környéken. Csak ajánlani tudjuk a Kazánok víztúráit és a szorosok mészkőhegyeinek „meghódítását”. A Kis-Strebec (Mali Štrbac 626m) és a Nagy-Strebec (Veliki Štrbac 768 m) megmászásával csodálatos panorámában gyönyörködhetünk, felejthetetlen élményt nyújt a Kazánokra való rálátás. A szerbek több olyan kilátót építettek a két csúcsra vezető turistautakra (piros turistajelzés), ahonnan gyönyörűen beláthatjuk a környéket.